

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

29 (458), 17–23 липня 2008

Фото Олеся Дмитренка

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

ДОРОГА НАЦІОНАЛІЗМУ

Українська ідея вже окреслилася доволі чітко в свідомості українських громадян. Майже всі прагнуть жити у сильній державі й саме з цим пов'язують особисті перспективи. Інтуїтивно, майже фізично відчувається дія якоїсь незримі сили, яка зусібч підштовхує велику слабку державу до краю прірви, на поталу сильним світу цього, щоб потім її надбання опинилися в ненаситних утробах безжальних і всеїдних транснаціональних компаній.

Суспільство розпачливо шукає захисту і не знаходить відповідної нової політичної сили. Це означає, що українці підсвідомо готові сприйняти сучасний націоналізм як спосіб переможної реакції на загрози і спокуси світу. На слово "націоналізм" уже реагують нормально, принаймні з розумінням сприймають націоналізм наших партнерів і сусідів. Колишній президент Росії Путін відкрито заявив про російський націоналізм і заповнив, що його наступник теж буде російським націоналістом. Чому Україні зась мати президента-націоналіста і прем'єр-міністра — націоналіста? Ми недооцінюємо ролі здорового націоналізму як сучасного потужного чинника у світовій конкуренції. На сміх сусідам чомусь на поверхню політичних процесів виносять модель парламентської республіки і лібералізм як відкритість для чужих інтересів, очевидно, за рахунок поступок власними. Ми дуже часто дослухаємося до порад "доброзичливців" і радо впускаємо на українські терени "троянських коней" із жирними легіонерами "дугого" капіталу всередині.

Не всі сприймають націоналізм, не всі розуміють його місію і ще довіряють старим кліше. Націоналізм — це патріотизм. На відміну від декларативного патріотизму, це патріотизм діючий. Тому націоналіст — не якась надзвичайна людина, він діє як патріот. Саме цього багатьом політикам і громадянам України бракує, і це потрібно розвивати, щоб стати успішними людьми. Про такий націоналізм не треба говорити багато — це спосіб життя активний і здатний до конкуренції у світі.

Є два шляхи розвитку націоналізму в Україні. Перший — змінити спосіб пове-

дінки і життя громадянського суспільства так, щоб український громадянин сприймав свою державу хоч би так, як поляк у Польщі чи француз у Франції. Україна має шанс стати центром світового впливу. Для цього треба взяти нормальну мету розвитку нації замість програтної стратегії виживання, врахування інтересів усіх партнерів і пошуку, куди б прихилитися. Другий шлях — формування націоналізму як політичного руху, правого політичного крила, щоб шляхом здобуття влади швидше досягти зрозумілої й бажаної для всіх мети — сильної й багатой України.

Націоналістична організація не повинна битися об глуху стіну, а переключати увагу на ті сфери, де вона може перемагати.

Не певен, що всі, хто розчулено марширував у колонах захисту українців, продовжують щодня таку саму практичну дію на благо українства.

Політику мобілізують націоналістичні традиції суспільного життя. Зі свідомості українців у часи Російської імперії, Австро-Угорщини і Польщі націоналізм витравлювали репресіями, голодоморами і пропагандою.

Пам'ятаєте, як одразу після проголошення незалежності ринулись у партії, взялися будувати державну машину, залишивши Товариство української мови, потім "Просвіту" без належної власної участі? Це були перші українські організації, де відновлювали основу нашої національної державності. Ми могли потужно розвивати цей рух відродження і так добудувати опору для справжньої української політики. Тоді зусиль не вистачило. Тепер значно тяжче розвивати світоглядний націоналізм, щоб він став основою націоналізму політичного. Весь інформаційний простір України дивно налаштований проти ідеї українського націоналізму, тобто сильного, дієвого патріотизму. За час нашого блукання коридорами недоладної політики вже встигли вибудувати потужну інформаційну систему протидії українському націоналізму в Україні.

Крім просвіти та поширення ідеології націоналізму як ідеї незмінного світового успіху України, потрібно щоденно підживлювати українську впевненість у власних силах і сміливість у захисті національних інтересів.

Націоналізм конче потрібен у формі окремої партії. Антиукраїнські партії мусять у законний спосіб залишити українську політику. Головне завдання націоналістичної партії — домогтися витіснення з політикуму тих сил, які працюють на інші держави проти націоналізму українського. Доки цього не станеться, націоналістичну партію як реальну силу ніхто не сприйматиме.

Ідеологи націоналістичного політичного руху не мають права на помилки і легковажність, не мають права робити необґрунтовані заяви.

З усіма громадянами треба навчитися говорити відверто і з повагою. Фальш може перекреслити здобутки багатьох героїв і змарнувати мільйонні жертви поколінь. Той, хто береться виступати від імені українського націоналізму, мусить добре це усвідомлювати.

Націоналізм повинен бути сучасним і працювати на випередження в захисті національних інтересів України, дивитись на українські справи з позиції світового гравця. Націоналізм ніколи не виграє на претензіях і звинуваченнях, навіть дуже справедливих, адже його сила — в конструктивній й опорі на власні сили нації, які не варто витратити на розмахування гаслами та браваду.

Політичний націоналізм мусить будувати міцний фундамент — сучасний світогляд громадян. Слід припинити безкінечні дискусії про національну ідею і поставити на перше місце чітко сформульовану мету нації. Варто записати її в українську Конституцію. Вона мусить бути привабливою не лише для етнічного українця, а й для кожного громадянина.

Націоналісти матимуть загальну підтримку, якщо знайдуть сучасний чіткий вираз ідеології й мети нації та дійдуть зі словом правди до кожного громадянина, до кожної української хати.

З РОСИ Й ВОДИ ВАМ, ПРОСВІТЯНСЬКИЙ БАТЬКУ!

Колектив редакції газети "Слово Просвіти", авторський актив щиро вітають голову Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Тараса Шевченка, народного депутата України Павла Мовчана з днем народження.

Шановний Павле Михайловичу!

У день Ваших народин хочеться побажати Вам мужності перших весняних паростків, що пробивають сніг дрімучості й вітають день молодого сонця.

"Нате вам, люди, нашу любов, наш цвіт!"

Ваше серце ніколи не вкривалося корою байдужості й завжди мало чистий, чесний, відважний голос. Пам'ять багатьох українських поколінь, гіркий досвід боротьби за українську державність сповнювали Вашу душу силою, звитягою, впевненістю в тому, що зможете внести і свою вагомую частку у творення незалежної Української держави, про яку мріяли й за яку боролися найкращі сини і доньки України.

Незламний патріот України, борець за відродження духовності рідного народу і розквіт українського слова, високоталановитий поет і публіцист, упродовж багатьох літ Ви стоїте на сторожі високих ідеалів правди, честі, свободи, згуртування світового українства.

Тож нехай на Вашому життєвому календарі завжди будуть лише світлі, щасливі дні. Нехай гостинний поріг Вашого дому щодня переступають радість і добро, а в океані поезії материк Павла Мовчана радує численних читачів золотосяйним словом мудрості й краси.

Божої благодаті Вам на многії літа!

НА ТЕМИ ДНЯ

Петро АНТОНЕНКО

Шахи в нашому політикумі люблять. Ось і нещодавно колишній спікер подарував на день народження колишньому прем'єрові комплект для цієї інтелектуальної гри. Може, з натяком: чи не пора обом, замість політики, зайнятися мирною і спокійною грою? Втім, люблять давню гру і політики молодшої генерації. Наприклад, спікер Арсеній Яценюк в останні сесійні дні не раз характеризував чергову парламентську чи радше політичну кризу терміном "політичний пат". Для невтаємничених: пат — це ситуація в шаховій партії, коли однієї зі сторін нічим ходити, але й інша сторона не може виграти. Тож пат — це нічия.

Схоже, політична нічия стала завершенням (тимчасовим) кількомісячної чергової кризи з напівблокуванням парламентом, зі спробами розвалити хистку коаліцію і відставити призначений нею уряд Юлії Тимошенко.

Уряд не вдалося затвердити в парламенті змін до Державного бюджету 2008 року, де пропонували розділити додатково накопичені за кілька місяців 30 мільярдів гривень. Вони надійшли, за твердженням уряду, від пожевогосподарської економіки, виведення її з тіні, тобто рішучішого "витрясання" податків, а також завдяки боротьбі з контрабандою. Третину цієї суми — 10 мільярдів — пропонували витратити на соціальні виплати, тобто збільшення пенсій та зарплат бюджетникам. Президент Віктор Ющенко назвав це "бюджетом проїдання", а

ПОЛІТИЧНИЙ ПАТ ЧИ ВІДКЛАДЕНА ПАРТІЯ?

його пролітекономісти — джерелом інфляції. Прем'єр парирувала, що ці копійки мають хоч якось компенсувати людям зростання цін і що інфляція вона успадкувала від попереднього уряду. Юлія Тимошенко третину коштів — 10 мільярдів — пропонує спрямувати в економіку, таку саму суму — в регіони, а це вкладення в їхній розвиток.

Не допомогло. Пропрезидентська фракція "НУ-НС" начебто була за бюджет, лише з урахуванням їхніх і Президентських поправок. Фракція БЮТ, звичайно, теж за. Однак, у самій коаліції сил уже не вистачило. Два депутати, Бут і Рибаків, недавно заявили про вихід із неї. Іван Плющ давно вже, з дня голосування за уряд, "нічий". Та ще явно могли б не голосувати деякі "нунсівці", насамперед ті, що вийшли з партії "Наша Україна" й утворили "Єдиний Центр".

Справу остаточно заплутав сам Президент, який несподівано в четвер увечері подав власний варіант змін до бюджету.

Після провалу "бюджетіади" прем'єр заявила: те, що Ющенко подав власний проект за годину до завершення роботи бюджетного комітету і за день до завершення сесії, означало просто саботаж голосування.

Утім, бюджету все одно не прийняли б, навіть якби парламентарі продовжили сесію ще на один тиждень. Бо напередодні відбулося інше показове голосування — за відставку уряду. Регіонали, які ініціювали звіт уряду і саме тому відмовлялися

розглядати бюджет, в цьому голосуванні начебто програли, бо їх не підтримали комуністи і фракція Блоку Литвина. Але, схоже, ці фракції не підтримали б і бюджету, бо комусь вигідний політичний пат.

На перший погляд, нічого нового й нічого страшного. Регіоналам вдалося "зберегти обличчя", навіть не відставивши уряду, на що мало хто сподівався. Їхня фракція показала, що на неї треба зважати. Добилися-таки в ультимативній формі звіту уряду.

Коаліціанти, насамперед БЮТ, теж начебто не програли, навіть морально виграли, адже тепер можна говорити, що їм заважають дбати про народ.

На наступну сесію, на вересень, відкладено зміни до бюджету. Нехай лежать у державній скарбниці ці дивом явлені 30 мільярдів. Не пішли ці "копійки" на соціальні виплати? Та люди вже покладаються не на соціальні виплати, а на самих себе.

Однак політичний пат, в відмінні від шахового, — річ далеко не мирна і не нічийна. Перед політканікулами у півліта він, може, й доречний. Але насправді це

гаряче буде не лише на заморських пляжах, де засмагатимуть нардепи й урядовці, а й у штабах партій та блоків, у Центрівборчомі та Конституційному суді. Суперечки там вириватимуть довкола подальшої долі парламентської коаліції. Адже сьогодні ніхто не береться точно сказати, існує вона чи ні, принаймні, кожен трактує по-своєму. Три

варіанти: німецька коаліція, її реформатування, нові вибори чи спроба відновлення нормальної коаліції — все це буде предметом літніх політдискусій, кулуарних, притишених, наче аж припалених липневим сонцем. Але від того не менш гострих.

Шкода, що наше суспільство перебуває на такій стадії, що практично поза впливом на політиків залишається народ — громадяни, виборці, про яких згадують лише перед виборами. Шкода, що поза грою, "в офсайді" — скористаймося вже футбольним терміном — залишаються і наші національно-демократичні сили. Ось уже у кого повний пат.

Нещодавно я побував на зібранні однієї з таких партій. Сумно. Уже відкинута ідея об'єднання дев'яти партій блоку "Наша Україна". Втім, на цю ідею, схоже, всі вже махнули рукою. Мало того: щойно утворено десяту партію — "Єдиний Центр". Це зроблено на хребті (не хочеться казати на руїнах) однієї з дев'яти, саме тієї, де почесним головою — Президент держави.

Тож замість об'єднання національно-демократичних сил тут висунули концепцію "модернізації" партії, програму її оновлення до 2018 року. Це саме в душі наших численних "програм" останніх десятиріч, наприклад, "програми будівництва мостів до 2020 року" чи "програми оновлення сортів картоплі до 2017 року". А старші люди пригадають численні програми із суфіксом "...зація" на кшталт "хімізація" чи "меліорація". Чим би дитина не бавилася...

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 25 червня 2008 р. № 888-р Київ

Про відзначення 140-річчя Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка

1. Підтримати пропозицію Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка щодо відзначення 140-річчя його заснування.
2. Утворити Організаційний комітет з підготовки та відзначення 140-річчя Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (далі — Організаційний комітет).
3. Затвердити персональний склад Організаційного комітету, що додається. Надати голові Організаційного комітету право вносити у разі потреби зміни до його складу.
4. Організаційному комітету розробити і затвердити в місячний термін план заходів із підготовки та відзначення 140-річчя Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка.

Прем'єр-міністр України **Ю. ТИМОШЕНКО**

ЗАТВЕРДЖЕНО

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2008 р. № 888-р СКЛАД

Організаційного комітету з підготовки та відзначення 140-річчя Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка

ВАСЮНИК Іван Васильович — віцепрем'єр-міністр України, голова Організаційного комітету
ВАКАРЧУК Іван Олександрович — міністр освіти і науки, заступник голови Організаційного комітету
ВОСКУН Василь Володимирович — міністр культури і туризму, заступник голови Організаційного комітету

МОВЧАН Павло Михайлович — голова Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка, народний депутат України, заступник голови Організаційного комітету
ЗАЄЦЬ Іван Олександрович — народний депутат України (за згодою)

МУЖУК Леонід Петрович — заступник директора Київської державної телерадіокомпанії

МУРАХОВСЬКИЙ Анатолій Леонідович — перший заступник голови Держкомтелерадіо
НЕСТЕРЧУК Микола Трохимович — відповідальний секретар Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (за згодою)

ОЛІЙНИК Марія Василівна — заступник голови Донецького обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (за згодою)

ПАВЛЕНКО Юрій Олексійович — міністр у справах сім'ї, молоді та спорту

ПОНОМАРІВ Олександр Данилович — заступник голови Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (за згодою)

ПІТКО Ярослав Михайлович — голова Львівського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (за згодою)

САВЧЕНКО Сергій Михайлович — голова об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка в Автономній Республіці Крим (за згодою)

СЕМІСТЯГА Володимир Федорович — голова Луганського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка (за згодою)

ТИЩЕНКО Ілля Іванович — директор департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони
УМАНСЬКИЙ Ігор Іванович — перший заступник міністра фінансів

ФІЛАРЕТ (ДЕНИСЕНКО) Михайло Антонович — предстоятель Української православної Церкви — патріарх Київський та всієї Русі-України (за згодою)

ФІЛІПЧУК Георгій Георгійович — міністр охорони навколишнього природного середовища

ФОЛЬВАРОЧНИЙ Василь Іванович — заступник голови Всеукраїнського товариства "Просвіта" (за згодою)

ЯВОРІВСЬКИЙ Володимир Олександрович — голова Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності (за згодою)

В ОДЕСІ ВІТАЛИ УЧАСНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАНЬ «СІ БРИЗ-2008»

11 липня в Одесі відбулася зустріч громадськості з учасниками військових навчань "Сі Бриз-2008" з ініціативи Одеського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка. Кілька десятків просвітян, а також представників інших громадських організацій із хлібом-сіллю за старовинним українським звичаєм вітали представників збройних сил країни НАТО.

На зустрічі виступили представники місцевої влади, Збройних сил України, військовики країни НАТО. Від одеської громади до учасників звернувся голова обласної "Просвіти" О. Степанченко, який розповів про просвітянську програму "Україна — європейський дім", роботу Центру євроатлантичної інтеграції та його активну діяльність щодо інформування населення про НАТО.

Головною метою цьогорічних маневрів "Сі Бриз-2008", що триватимуть в Одеській і Миколаївській областях та АР Крим, визначено відпрацювання за

стандартами НАТО дій багатонаціональних штабів і сил під час планування та проведення миротворчої операції.

Керівництво навчанням "Сі Бриз-2008" здійснюватимуть: з українського боку — перший заступник командувача Військово-Морських сил ЗС України віце-адмірал Віктор Максимов, з американського — контр-адмірал ВМС США Джон Мур.

Прес-служба
ООО ВУТ "Просвіта"
ім. Тараса Шевченка

Кабінет Міністрів України

Розпорядження

від 25 червня 2008 р. № 884-р Київ

Про присвоєння Дніпропетровському національному університету імені Олеся Гончара

Прийняти пропозицію МОН про присвоєння Дніпропетровському національному університету імені видатного українського письменника, ученого і громадського діяча Олеся Терентійовича Гончара та надалі іменувати його — Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара.

Прем'єр-міністр України

Ю. Тимошенко

● ЛИСТИ ІЗ СЕВАСТОПОЛЯ

Володимир ПРОЦЕНКО,
Крим

“Старі кадри” не в змозі контролювати “політичну ситуацію” в Україні й Криму на користь Росії. Кілька “промахів”, пов’язаних із невдалим послабленням української влади у Севастополі, що планували здійснити через проведення місцевого референдуму і через підтасування думки місцевої громади щодо недовіри Севастопольській міській адміністрації, змусили Росію оновити і збільшити лави психотехнологів, таких собі шпигунів, навчених годувати громадян “лжеінформацією”. Але, попри оновлений кадровий потенціал, так і не вдалося вчасно запобігти судовому позову Севастопольської державної адміністрації про заборону місцевого референдуму. Тож спецслужбам Росії не залишалося нічого, як підсилити свої можливості працівниками, навченими впроваджувати брудні інформаційні технології.

Такий реваншистський демарш правлячих кіл Росії — втручання у внутрішні справи України. Найбільше це стурбувало керівництво Збройних сил України. Адже основним напрямом роботи зарубіжних спеціалістів, безперечно, буде особовий склад Військово-Морських сил. Місцеві політики припускають, що російські психотехнологи надаватимуть допомогу партіям, громадським організаціям і керівникам українських засобів масової інформації, які стоять на проросійських позиціях.

Чому б не створити відповідної української служби, яка протидіяла б “чорній пропаганді”? Навіщо громадянам України “пережовувати” велику кількість проросійської інформації?

Найдієвішим кроком стало б

ІМПЕРСЬКІ ПСИХОТЕРМІНАТОРИ

До спеціальних підрозділів Чорноморського флоту Російської Федерації прибуло семеро висококваліфікованих спеціалістів з інформаційно-психологічної роботи. Їх відрядили до Севастополя не випадково. Адже Російська Федерація втрачає своє верховенство в інформаційному просторі Криму, здебільшого серед школярів і молоді.

усунення з посад тих керівників, які співпрацюють із зарубіжними шпигунами.

На жаль, російський кадровий склад психологічного забезпечення, задіяний у психологічній борні, нам не відомий, але те, що він почав запроваджувати інформаційно-довідкові й агітаційно-пропагандистські дії та використовувати психологічний вплив на особистості, відчутно. Технологічні акції, пов’язані зі звільненнями з роботи, чи позбавлення виробничих приміщень чи квартир, створення соціально-житлових проблем начебто правовим шляхом із втіленням технологічних легенд впливає на цілі групи людей. Можливо, в Криму і в Україні з’являтимуться газетидвійники, потраплятимуть до ефіру ворожі телерадіопередачі, розроблятимуть заходи щодо позбавлення патріотів України іміджу, роботи, житла й інших державних гарантій та обмежень правомірними і неправомірними діями.

Але поки що зарубіжна психологічна служба програє. Адже ті кошти, що їх виділяє Росія на підкуп, осідають в кишенях психотерміаторів. Кому була вигідна смерть севастопольського скульптора Чижя, який зліпив одіозний пам’ятник Катерині II? З’ясувати це ніхто не спромігся, а прокуророві міста Дрезди не до цих проблем.

Пам’ятник Катерині II українцям не потрібен. Господарський суд Севастополя за позовом відділу охорони культурних надбань міської державної адміністрації за-

боронив його встановлювати. Напередодні 225-ої річниці у місто прибуло із-за кордону понад тисяча донських козаків. Це вже не ті козаки, яких Катерина депортувала із Січі. Нащадків залишилися одиниці, та до Севастополя їх не запросили.

Недобре було б керівництву Росії ставити охороняти пам’ятник Катерині своїх військових, а ось козачки до міждержавної угоди між Україною і Росією жодного стосунку не мають. У разі конфлікту Чорноморський флот РФ захистить своїх громадян. Позиція севастопольських демократичних сил була правильною — припинити мітинги, на які чекають опоненти, щоб спровокувати міждержавний конфлікт. Спецслужби Росії добре все зважили, але не чекали, що місцевий Севастопольсько-Чорноморський Кіш міжнародної асоціації “Козацтво” безперешкодно дасть можливість потішитися два—три дні москальським самозванцям. Кажуть, що це були російські офіцери, переодягнені в козаків, тому їхній міністр оборони Сергій Іванов особисто прибув до Севастополя, щоб вони не нарobili зайвого клопоту.

Робота російських психотерміаторів полягатиме в нейролінгвістичних програмуваннях. Цей метод психологічної дії змінює погляди людей шляхом введення в свідомість індивіда спеціальних лінгвістичних програм. Головні засоби дії — спеціально підібрані мовно-вербальні й невербальні програми, засвоєння яких зумовить зміни пе-

реконань, поглядів і світогляду людини в потрібному напрямі. Спеціалісти вивчатимуть негативний емоційний стан груп людей і допомагатимуть відчувати дискомфорт їхнього психологічного стану, а потім вноситимуть зміни у свідомість, примушуючи людей по-іншому сприймати життєві ситуації й будувати стосунки з іншими.

Одна із таких масштабних психологічних операцій уже відбулася з коаліцією Верховної Ради України. Технологічний задум розвалу коаліції озвучували деякі депутати-регіонали задовго до її створення, щоб похитнути віру в її життєздатність. У свідомості людей це закарбувалося. Нині, коли два депутати заявили про вихід із коаліції, виконуючи заплановану технологічну операцію, та ще коли один із них дав інтерв’ю разом із Володимиром Сабоданом, у виборців зруйнували надію, і вони втратили віру в дієздатність коаліції. А прихильникам демократії хочеться бачити повносилу коаліцію. Яким чином її доформують, для них немає значення. Вони чекають контрдій, тобто комфорту для своїх почуттів і настрою. Бездіяльність призведе до розчарування.

Уже грубо розпочали свою роботу психотерміатори на НТС (Незалежне телебачення Севастополя). Так, у програмі, присвяченій відзначенню Дня міста, вони тричі показали свого “шефа”, міністра оборони РФ Сергія Іванова, який залякував севастопольців НАТО і говорив, що це призведе до розри-

ву зв’язків військово-промислового комплексу України і Росії. Але севастопольцям ця брехня добре відома. Адже всі місцеві підприємства військово-промислового комплексу впродовж п’ятнадцяти років жодних зв’язків з сусідньою державою не мають, як і підприємства України. Правлячі кола Росії бояться, що виконання їхніх замовлень на Південмаші (м. Дніпропетровськ) можуть припинитися, а таких підприємств у Росії немає. Крім того, програма НТС на перший план поставила поздоровлення севастопольців із Днем міста російського президента Медведєва, потім Сергія Іванова, і лише потім керівників Української держави Ющенка і Тимошенко. Відчувається, що відеоролик монтували російські спецслужби. Тож українську ліцензію для роботи російського НТС видано умовно. Жодного впливу на ідеологічний напрям транслявання передач українська влада не має. Але найгірше в цій передачі, що вплинуло на свідомість севастопольців, — сюжет про відкриття пам’ятника П. К. Сагайдачному, видатному полководцю і гетьману України. Спотворили інформацію про його героїчне життя, його називали піратом, убивцею і грабником. Ведучі програми та й увесь персонал НТС не здатні збагнути величчя цієї особистості. Варваром можна назвати будь-якого полководця, наприклад Суворова, який знищив половину населених пунктів Криму. Але власний народ назвав його Генераліссимусом.

Доводиться очікувати й на інші широкомасштабні психологічні новинки російських спецслужб в Україні. Відомо, що в усіх технологічних заходах єдине завдання — розколоти Україну, можливо, створити дві держави, два ворожі табори, один із яких має бути прихвоснем і колонією Росії, а інший, що визволиться, — боротися за об’єднання.

НЕ ДОПУСТИМО ПРИНИЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧЕСТІ

ЗАЯВА Української громади Севастополя

5 липня, напередодні свята Військово-Морських сил України, у Севастополі на Графській пристані відбувся акт вандалізму, глуму над історією України, спроба розпалити міжнародну ворожнечу — силовий напад на українських військовослужбовців. Міліція і прокуратура від наведення порядку по-зірно ухилилися. Зарані спланований антиукраїнський шабаш яскраво продемонстрував, що у місті-герої сформувалися напівфашистські кримінальні організації, які присвоїли собі “Русский блок”, “Русская община Севастополя”, і під виглядом громадських організацій і партій діють проти Української держави, проти українців і татар бандитськими методами, ігноруючи закон. Недавні події довели, що ці організації контролює міська рада, вони тісно пов’язані з Партією регіонів, з окремими депутатами міської ради та силовими структурами Севастополя. Можна простежити зв’язок і розгалуження цієї банди. Так, за повідомленням інформагенції, на акті вандалізму був високопоставлений чиновник російського консульства в Криму Лисенко.

Напередодні цих подій севастопольська організація прогресивних соціалістів, яку очолює відставний офіцер російського флоту Євген Дубовік, відкрито проголосила про створення в місті з колишніх спецзавіщів терористичних банд. Комуністи закликали до повстання. Вони тривалий час припинюють українську громаду, нашу історію і державу та її керівників. Українці Севастополя позбавлені

законного захисту держави. Членам українських організацій віднедавна дедалі частіше погрожують фізичною розправою, тероризують по телефону, обмальовують житлові будинки, змушують на сайтах в Інтернеті та прилюдно принижують за українське слово, як це було не лише 5 липня, а й 22 червня на заході до дня початку Великої Вітчизняної війни. Народний депутат від Партії регіонів Вадим Колісниченко з екрана приватизованого ним міського “Народного каналу” 4 і 5 липня погрожував не допустити проживання у Севастополі мешканців, які мають інакші, ніж він, переконання.

5 липня грубо зірвали і викинули в море пам’ятну дошку на відзначення історичних подій у Севастополі й на флоті 1918 року, безкарно побили українських матросів. Повторилися події листопада 2004-го, коли ці напівбандитські організації на майдані Нахімова громмили все українське і патріотичне. Силові структури винних тоді не знайшли і не покарали. Не шукають їх і нині.

Досі Українська громада Севастополя, діючи у рамках закону, не реагувала на політичні інтриги і демарші “рускоязычних організацій”. Ми не заважали будувати і встановлювати пам’ятник розпусній цариці Катерині II, який спорудили для приниження українців, татар і нашої держави. Однак наша толерантність, виваженість і терпіння “Русский блок” і окремі депутати міської ради сприймають як слабкість і богузство. Нас уже почали виганяти з рідної хати!

Сьогодні кримінальні елементи з депутатськими посвідченнями дійшли до крайньої межі — принижено національну честь і гідність

держави і кожного українця Севастополя. Нам кинуті виклики. Ми його приймаємо! Місцева влада не хоче чи не може навести порядок у місті, тож ми не можемо допускати приниження у власному домі.

Ми, севастопольські українці, живемо у себе вдома і хочемо дружно співіснувати з усіма, хто мешкає у нашому місті. Та ми не терпітимемо більше зайд, які приватизували право викривляти і трактувати нашу історію на свій кшталт, змушувати з наших предків, історії та країни.

Українська громада Севастополя вимагає у Президента України, прем’єр-міністра і голови Верховної Ради: розглянути ситуацію в Севастополі на засіданні РНБО, розпустити міську раду Севастополя, заборонити діяльність антиукраїнських організацій і партій в Севастополі та в Криму, суворо покарати організаторів і учасників ак-

ту вандалізму в Севастополі 5 липня відповідно до чинного законодавства, притягти до відповідальності за бездіяльність керівників севастопольської міліції та прокуратури, позбавити офіцерських звань і пенсій Міністерства оборони України офіцерів запасу — учасників цих кримінальних організацій.

Українська громада Севастополя заявляє:

1. Якщо до Дня незалежності України не буде знайдено й урочисто встановлено сплюндровану пам’ятну дошку, Українська громада напередодні за прикладом російської общини повалить пам’ятник Катерині II, про що вже розпочинає перемовини про спільні дії з кримськотатарською громадою Севастополя. Ми самі, якщо не може влада, виконаємо рішення суду про незаконність установа цього пам’ятника.

2. Якщо українська влада не вживе рішучих заходів для наведення порядку в Севастополі, не покарає провокаторів, не стане на захист відданих українській справі мешканців міста, Українська громада Севастополя змушена буде сформувати власні структури для захисту своїх домівок, своїх рідних і своєї країни.

Закликаємо всіх мешканців Севастополя, в чій хаті тече гаряча козацька кров, а в грудях б’ється щире українське серце, не допустити розгулу шовінізму, бандитизму і тероризму в нашому місті. Закликаємо всіх севастопольців виважено та з повагою ставитися до історичного минулого, до злагоди і дружби, якими завжди славився Севастополь.

Голова Української громади
Мирослав МАМЧАК
Ухвалено 7.07.2008 р.

Петро КЕРЕЗ

На початках творення сучасної незалежності України наш старійшина Іван Дзюба означив характерну рису новоявлених революціонерів: “Людина, яка вросла в мегафон, неспроможна ні чути, ні дискутувати...” Спробую перефразувати українського класика на сьогочасний лад: керівна еліта, яка вросла у процес прихвизації та самозбагачення, не тільки не слухає, а й не бачить власного народу, вона вже почувається на грані безсмертя. А люд наш аж тепер помітив, як у жадобі все гребти під себе ця верхівка, окрім загального добра, майже завершила ще й “приватизацію” Майдану. У трактуванні окремих нинішніх ідеологів, не Майдан підняв її з помаранчевими і блакитними стрічками на владний Олімп, а “месії” ошасливили киян, східняків та західників, спустившись до наметових містечок із піднебесся. Мало того, тепер вони прагнуть ще більшого — безперешкодно (і навіть безоплатно!) користуватися на свій смак і розсуд волею народу. Іронізуючи над бабою Параскою, яку спочатку пригорнули, провезли на престижному авто, дали кілька цяцьок, а тепер і на поріг не пускають, ніхто й не здогадувався, що так чинитимуть з цілим народом.

Нині до пересічних громадян приходить розуміння, що політичні псевдо-цілителі свідомо приписували і приписують українському суспільству симптоми невластивих йому хвороб. Наприклад, протистояння “сходу” і “заходу”. І шахтар, і прикарпатський селянин із сумом та гіркотою усвідомлюють, що стражденний і, здається, тепер щоденно скорботний за убійними Донбас не дочекається обіцяного “раю”, як і не віднайде його у знелюднілих західноукраїнських селах. Але ці півтори чи три тисячі нуворішів собі “райські куточки” вже вибудували та вибудовують, окремі відкрито засвідчують “здобуті” мільйони доларів у суцільній бідності й розвалі економіки, до колишніх малинових піджаків приміряючи краватки-метелики на європейський лад.

Післямайданне похмілля дається набагато тяжче, ніж алкогольне, але після нього годі пропонувати “трунок” навіть з найяскравішою помаранчевою, біло-блакитною, червоною чи якоюсь іншою політичною етикеткою. Принаймні про це свідчить явище, яке зароджується водночас на Луганщині, Тернопільщині, Львівщині, — солідаризація простого люду. Громадські організації, вільні профспілки цих областей спільно з комітетом трудового союзу українців “Солідарність” в Італії виступили з ініціативою консолідації здорових сил України. У прес-центрі Українформу, у столиці, їхні представники оголосили ухвалені рішення про створення Всеукраїнського громадського руху “Солідарність”. Як зазначено в установчому документі, рух базуватиметься на спільній громадській волі, що об’єднує громадян в Україні, українських трудових мігрантів за кордоном на засадах взаємодопомоги для забезпечення розвитку українського суспільства й створення Української національної держави.

Об’єднуючись, представники з “низів” не ставлять за мету похід у владу, а передусім домагатимуться її повної відповідальності й відстоюватимуть свої соціально-економічні права. Нинішнє становище “низів” уже не задовольняє. Цим поділилися учасники прес-конференції:

Костянтин Ільченко, голова Спілки громадських об’єднань “Солідарність”, заступник голови

СПУСТИВШИСЬ ІЗ ПІДНЕБЕССЯ

Олександр Дробаха. “Еко”

Конфедерації вільних профспілок Луганської області:

— У Донецькій і Луганській областях суспільний устрій формують “пахани”. Там люди підневільні, вони не мають права голосу. Люблю Луганщину, але мушу визнати, що це край рабів. Ви не уявляєте, що у нас для сім’ї величезне щастя, коли дитина влаштується на роботу на шахту із заробітною платнею тисячу гривень. Але це щодо юнаків, молодих чоловіків. А дівчата?! Пробачте, та найкоротший шлях у них сюди, у Київ, на “панель”. Але всім місяця у Києві не вистачить, та й тут проста людина залишається без прав і світлих перспектив. Треба думати про державу. Україна — це не лише Київ. Україна — це і містечко Зоринськ. Тут люди роками живуть у дев’ятиповерхівках, які донедавна не мали ні каналізації, ні гарячої й холодної води. Збудували і забули на десятиріччя. І як би Тихонов із Єфремовим не розповідали, що ми у Донбасі єдині, готові служити їхнім партійним ідеалам — це не так. Втішає, що вже й раби хочуть жити по-іншому. Нині робітники на Луганщині готові взяти в руки першу зброю пролетаріату — каменюку, а селяни — вила. Терпіти не вистачає сил.

Хто такий лад має ламати? Ми з вами! Досить уже листувань, настає пора ультиматумів, бо віри немає нікому.

Коли головою облдержадміні-

страції став Г. Москаль, популізм було достатньо, але люди вірили, потяглися до нього, сподівалися на демократичні зміни. А що дістали? Не демократію, а зміцнення адмінресурсу, орієнтацію на тих, хто його підживлює. Формуючи списки кандидатів до обласної ради, Москаль першим номером поставив себе, другим — колишнього генерального директора ДП “Свердловантрацит”, що 2004-го копняками заганяв шахтарів у вагони для поїздки на Майдан у Київ на підтримку Януковича. Я засвідчую цей факт: на жаль, шахтарі виявилися найбезвольнішими. Вони тоді два тижні стояли в якомусь тупику без води, без їжі. А коли двоє не витерпіло таких умов і втекло, то охорона, спіймавши, добряче побила. Потім за командою їх звільнили з роботи. А що означає в нас залишитися без роботи? Безвихідь! Є два варіанти: брати мотузку — і на гілляку, або йти у бандитську зграю грабувати.

Інший приклад. Генеральний директор змушує працівників писати заяви на повернення із зарплати комунальних боргів 90-х років, які давно погашені. У жінки таких “боргів” — 10 тис. грн. Пиши, що повертатимеш, інакше звільню з роботи. Ту жінку ледве встигли витягти з петлі. Це нагадує блокадний Ленінград, коли вже всі звикають до трупів. Так і ця верхівка ніщо живе і людське не зачіпає.

На мою думку, політик повинен

чутливо реагувати на побажання народу. Тоді можна вберегти Україну. Створюючи нинішній рух “Солідарність”, кажемо політикам: даємо вам шанс. І не треба пояснювати, що вам хтось заважає. Працювати під контролем громади і лише у правовому полі! Тоді суспільство житиме цивілізовано.

Віктор Горобчук, голова координаційного комітету Всеукраїнського громадського руху “Солідарність”, член ради представників МГО “Четверта Хвиля” від Італії:

— Такі проблеми, як на Луганщині, нині зустрінеш у кожній області. Тому “Солідарність” дуже розраховує на громадський актив на місцях, на профспілки. Створюватимемо комітети, щоб негативну інформацію систематизувати, вивчати й одразу на місцях наводити порядок. Не хочемо бути черговим політичним псевдоукраїнським проектом. Сьогодні ця владна антисистема можна побороти лише системно. У нас уже було чимало молодіжних, політичних, революційно налаштованих рухів — “Пора”, УНА-УНСО, але їхні лідери швидко ставали рудиментом антисистеми. Недавно дивився на одному з телеканалів: пан Касків постаречому розмірковує, як облаштовувати Україну. Скажіть, будь ласка, кого і від кого захистила “Народна самооборона”? Нинішня політика доходить до смішного, яке на грані трагічного. Громадський рух “Солідарність” намагатиметься повернути на шлях розвитку громадянське суспільство.

Сьогодні дуже важливо усвідомити, чому розвалюються сучасні політичні проекти, чому відбувається внутрішнє загинивання багатьох структур, зокрема профспілок, і суцільний розвал усього життєвого устрою. Нинішня політична система та її лідери прийшли до влади на поборюванні держави. Це ще буде серйозний предмет для вивчення: як за 17 років багату ресурсами і людськими ресурсами країну перетворити у найбіднішу державу Європи?

Рух “Солідарність” — горизонтальна народна структура, яка домагатиметься відновлення дії Конституції, законів, повернення всіх прав кожному громадянину.

Я нині змушений жити у Європі й бачу, як люди відстоюють свої права. Наприклад, в Італії зупиняється весь транспорт, якщо обмежують права. Уявіть, що весь транспорт у Києві зупинився. Чи можливо організувати таку акцію? Тепер — ні, бо скрізь сидять люди, які обслуговують владу. Маємо використати європейський досвід, консолідувати регіональні протести, тоді отримаємо потужну енергію людей, з якою влада змушена буде рахуватися.

Ще хочу звернути увагу на один аспект, як нині діє логіка. Ти перебуваєш у політичній силі, бачиш, як обманюють людей, як реалізують корупційні схеми, а протестувати чи вийти з партії не можеш. Бо це вже не партія, а конфесія. І в такому випадку ти — “зрадник”. Наш громадський рух дає можливість інакшодумцям самореалізуватися. Можеш залишитися у партії, але прихось до нас, і ми розв’язуватимемо проблеми краю, регіону.

Ми — творці Майдану, це, безперечно, подвиг народний. Але сталася метаморфоза: Майдан став щепленням від демократії. У 90-ті роки кілька студентів, які голодували, могли зняти з посади прем’єр-міністра. Згадаймо регіональні страйки шахтарів. Влада боялася таких акцій, зважала на них. А що нині діється? Стоять матері під приміщеннями уряду — ніхто не реа-

гує. Людина вдається до самоспа-лення — всі мовчать. Влада переступила через народ, настала моральна корозія. Українська держава досі не ствердилася, тому що її будували і будують аморальні люди. І це не риторика. У цих людей закладено дух руйнації. Це бачимо не лише у Верховній Раді — скрізь.

Ось чому потрібна організація з народу і для народу. На регіональному рівні можемо організувати людей на боротьбу за конкретні права. Створюємо комітети “Солідарності”, які ніхто не фінансує. Ми опираємося на власну волю, на бажання змінити країну на краще, щоб не ігнорували 7 мільйонів співвітчизників, які перебувають за кордоном і допомагають виживати своїм сім’ям.

Олександр Шокало, голова МГО “Четверта хвиля”:

— Ми часто апелюємо до людей у владі, а даремно, бо вони не мають совісті. Це люди, далекі від народу. Суть цієї антисистеми на видноті — це як ракова пухлина в організмі. Вони живуть за власними правилами, які перейняли у бандитів, ввели у ранг законів і так самоврядують. У цій ситуації усі люди — заробітчани: і за кордоном, і в Україні. Система працює всупереч будь-якій логіці, вона налаштована тільки на визиск людини. Зруйнували державу, Конституцію не виконують. Державницької ідеології нема, жодної стратегії не приймають. В Україні запроваджено контрольований хаос. Нинішнє керівництво — це паразитує стороннє тіло, яке утворилося і живе з нашої мовчазної згоди.

Говорячи про солідарність, апелюємо до законів, але ж закони у суспільстві не діють. Національний закон — закон взаємодії суспільства. Суть національного права — воля як мудре рішення віча. Нині таку волю приймати не можемо, рішення ухвалюють інші. Ухвалили понад 10 тисяч законів, а вони не діють. Справджується логіка Сквороди: чим більше законів, тим більше беззаконня. А все тому, що не діє головний закон — м о р а л ь н и й, коли люди перестають брехати і починають казати правду і живуть згідно зі своєю правдою.

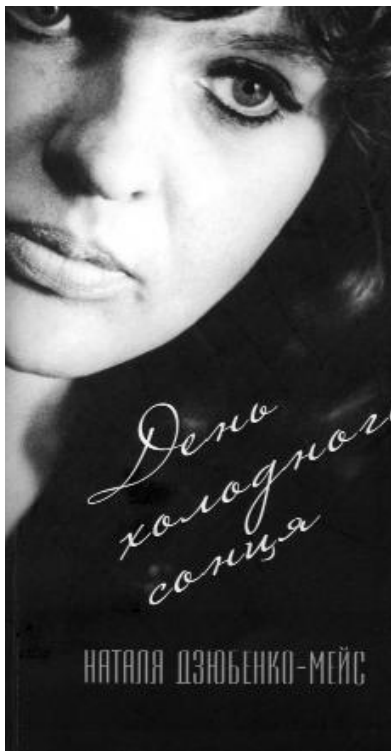
Нинішня влада злодійська, суцільне словоблуддя, клептократія. Обіцяють що завгодно, бо відповідальності не передбачено, мораль не діє. Карної відповідальності за брехню не передбачено. Державні інститути зруйновано, все у ручному управлінні, все вивозять з України — ресурси, людей. Кінець може бути трагічним, навіть для цілої Європи.

Ми виживаємо за рахунок своєї власної моральності. Але далі не підемо, крутитимемося, як дзиги, аж доки не запрацює норма взаємодії, принцип національного права.

Солідарність — єдиний вихід для нас. Вона рятувала вже не один раз в історії. Апелювати до влади — нижче людської гідності. Зрештою, до кого апелювати?! До тих, що не мають совісті й честі?

Не треба боятися говорити людям правду й апелювати до моралі, підводити до розуміння суспільної ролі. Чому в Конституції України немає державницької національної ідеології? Тому що це система духовно-соціальних, правових орієнтирів. Чому немає стратегії? Тому що люди знають, що треба робити, без прем’єрів, президентів, як організувати своє життя. Люди самі організують, їм не треба заважати.

Солідарна воля і моральне право має зупинити руйнування України і нас самих.

ЗУСТРІЧ ДВОХ КОМЕТ

КНИГА «ЗЛОЧИН» — СПІЛЬНА ДУХОВНА ПРАЦЯ УКРАЇНЦІВ

Надія КИР'ЯН

Уперше книга “Злочин”, редактор-упорядник якої Петро Кардаш, відомий український громадський діяч і видавець з Австралії (видавництво “Фортуна”, Мельбурн), побачила світ 2003 року накладом 5 000 примірників. Видання доставили з друкарні Гонконгу в Україну зусиллями Комітету Співки українських організацій в Австралії та Фондації ім. Олега Ольжича і безплатно передали бібліотекам, музеям, школам, вищим навчальним закладам, книгозбірням громадських організацій.

Цього року видавництво ім. Олени Теліги випустило в світ новий (уже п'ятий) наклад (5 000 прим.). Це видання повністю передано Міністерству оборони України для поширення та використання за провітницькою та виховною метою в усіх підрозділах Збройних сил України в 75-ту річницю Голодомору 1932—33 років.

Сергій Кот, координатор видання та поширення книги “Злочин” в Україні, кандидат історичних наук, генеральний директор Фондації ім. О. Ольжича, на презентації книги підвів підсумки проекту: “Це — народна правда про трагічні події, спільна духовна праця українців”.

З ініціативи Петра Кардаша з 2003 року до роботи долучилися українці всього світу. До книги увійшла лише частина з надісланого — спогади, свідчення та розвідки 140 диспувачів з різних країн — України, Австралії, Польщі, Канади тощо.

Свідки розповідають про факти Голодомору, людоїдства, репресій, депортацій, руйнування церков, переслідування священників та кобзарів, їхнє знищення, “будівництво комунізму рабською працею в'язнів”, Мордовські табори, Колиму, героїв-повстанців...

Монументальне видання здійснене лише за народні жертви — жодної державної копійки в проєкті немає.

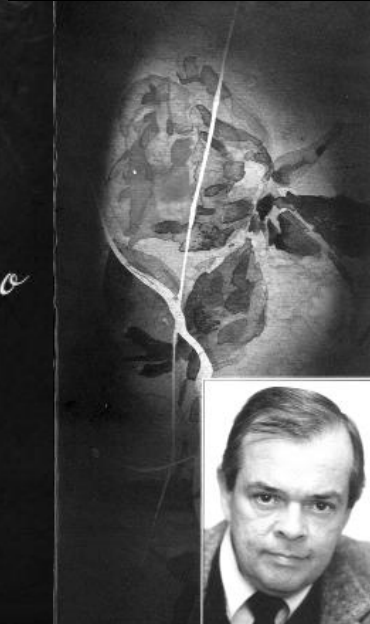
Щоб світ якомога більше дізнався про нашу трагедію, видали ще й англомовний наклад, і ця книга потрапила в усі провідні бібліотеки світу і міжнародні установи.

“В Україні дедалі більше з'являється інформації про події, які попередні уряди замовчували, — додав отець Зенон Хоркавий, відомий український громадський діяч Австралії, член Комітету Співки українських організацій Австралії з видання книги “Злочин”.

Ольга Веремійчик, головний редактор видавництва ім. Олени Теліги, відзначила, що видати таку книгу — почесна місія. Сергій Кот звернув особливу увагу на жертвність людей старшого покоління — українців з усіх континентів, які давали кошти.

“Багато хто з українців потрапив у чужу країну в самій сорочці, штанах і поганькому взутті. Петро Кардаш розповідав, що, крім цього, мав іще вузлик зі зменькою рідної землі. Переважна більшість емігрантів досягла успіху.

А в Україні за 17 років незалежності вже є чимало мільйонерів, але чи багато хто з них жертвує на українські справи? Ця книга має піднести нашу духовність на вищий щабель”, — сказав пан Сергій.

американського дослідника українського Голодомору в своїй рідні Теліжинці, як вони відвідали тамтешній млин. Уперше Джеймс побачив, як зерно стає борошном. Мукá — мука... Щось дивовижне є в цих майже однаковісних, хоч і різних словах. І Джеймс, мабуть, думав тоді саме про це.

Наталія Дзюбенко — розмаїта, яскрава і сильна творча індивідуальність. У її доробку — глибокі аналітичні статті, опубліковані у різних періодичних виданнях, низка збірок віршів, роман “Андрій Первозванний”, що став несподіваним відкриттям для багатьох тисяч читачів і утвердив її в когорті справжніх майстрів прози.

Доля не шкодувала для неї ні лагідного сонця, ні нещадних буревіїв. І вона зуміла вистояти, не зламатися, перемогти себе, хоч і жити з розкряким серцем, з самотнім криком ой як не просто.

І ось ми маємо “День холодного сонця”. Розгорнувши збірку, читач побачить не лише портрет Наталі, а й Джеймса Мейса. І це закономірно, адже книжка, народжена з його любові, вистраждана в оплакуванні його.

“Мій сонячний друже, кохана людино, тепер ти навек в небесах України” — саме такі перші рядки збірки, ошатно видрукуваної у Видавничому домі “Кієво-Могилянська академія”. І це не випадковість, адже Дж. Мейс був професором саме цього навчального закладу, тут завжди пам'ятатимуть цього вченого, що яскраву особистість.

Індіанець за походженням, громадянин США, Джеймс був адвокатом України у світі. Одним із перших почав боротися за те, щоб український Голодомор визнали геноцидом, щоб молода Українська

державна утвердилася у цивілізованій світовій спільноті. Як зазначає у передмові до збірки відомий критик Михайло Слабошпицький, “Дзюбенко пише про нього і як про небесного посланця у свою долю, і як про самотнього лицаря правди в цьому незрозумілому й незатишному світі, де так багато фальшивих пророків і псевдоправд... Мейс у Дзюбенко — яскрава людська константа, котра своїм життям і своїми діями повертає справжній зміст історії і прочитує складний зміст реальності”.

У такій самотині, безмежній суші, коли він брів крізь крижану порошу, то не шукав ні злата, ні розкошів. І з чистим серцем ствердити я мушу: коли усі вбивалися за гроші, він помирав за українські душі.

На презентації було багато квітів і ще більше гарних, добрих слів, адже тисячі читачів знають це ім'я. Академік Микола Жулинський, аналізуючи поетичну майстерність авторки, підкреслив, що вона — майстер словотвору, що світ її думок і образів — несподіваний, невичерпний, як і саме життя.

Голова Київської організації НСПУ Віктор Баранов, вітаючи пані Наталю з виходом нової збірки віршів, порадив, що вона зуміла вийти “із смуги і прощання” і своєю вдовину гіркоту, невимовний біль втрати перелити у подяку Богові за “життя, уперте і хоробре”, “душ безумне квітвання”. Німоту вічної скорботи вона гідно пережила — тепер її вірші, прочитані й сприйняті іншими страждальчими душами, допоможуть їм вистояти, навчитися дорожити кожною миттю життя і дякувати тим, хто своїм сьйвом освітив бодай один наш день. Навіть якщо це день холодного сонця.

Ніна ГНАТЮК

Ця жінка тендітна, але водночас і сильна, щаслива, й така, що зазнала великої трагедії втрати коханої людини.

І ким би вона не була — редактором, журналістом, авторкою талановитої прози, — завжди була і залишається поетом, який не потребує співчуття і милостині, гордо несе тяжкий хрест свого покликання і своєї долі.

Відкриваючи презентацію поетичної збірки Наталі Дзюбенко-Мейс “День холодного сонця”, доктор філологічних наук Олег Білий зазначив, що зустріч цих двох людей — зустріч двох яскравих комет, завдяки яким народився новий світ.

Іван Драч відзначив: Джеймс Мейс, якому присвячено цю збірку

віршів, — ця свіча пам'яті. Він був першим лицарем із зарубіжжя, що кинув усе у заможних США і приїхав розповідати українцям про українську історію, вчити нас пам'ятати про тих, хто пережив страшний Голодомор-геноцид. Вони знайшли одне одного за дивовижних обставин. Для Мейса Україна була Наталю, а Наталю — Україною.

Жаринка — з горючої рами — В долоні твої лечу. Болить вона, але не тане, Запалюй свічу, мій коханий, Запалюй свічу!

Збирались ми надто повільно, Наш голос ще світ не почув. Вдовину, сирітську, нетлінну, Запалюй свічу, Україно, Запалюй свічу!

Іван Драч з щемливим хвилюванням розповідав про те, як возив

Людмила БОГДАНОВА, смт Куликівка Чернігівської обл.

КРИХТА ДІДУСЕВОВОГО ХЛІБА

Рідного дідуся пам'ятаю за розповідями мами. З її слів, він був найвищим зростом у нашому селі Ковчин Куликівського району на Чернігівщині. Та ставний, вродливий. З кучерявим чубом і мужнім обличчям. Красень собою. Таким він і залишився назавжди в її уяві, в її очах, сповнених при цій згадці невимовної скорботи. А гірких споминів стільки, що як серцю й витримати.

Лиховісного 33-го на руках батьків моєї мами було п'ятеро дітей. Те пухле, те виснажене, як скелетик. Чотирирічна Сашенька танула, як свічка. Все рідше простягала ручку. Все тихіше благала, просила крихту хліба. Ворушило, сердешне, губами, доки й замовкло навки.

Невимовна скорбота ятриє душу моєї мами. Не відпускає її пережити. Пекучі спомини знов і знов наворачують гіркими сльозами. Багато що знести випало й мені на білому світі. Пошастило потроху вчитися. Стала фельдшером. Живу тим, що допомагаю людям. Мало не з того світу тепер повертаємо недужих. Від найстрашніших хвороб вирятуємо. До яких тільки засобів не вдаємося. Унікальні апарати застосовуємо, яких тільки ліків не вишукуємо, скільки сил докладемо. Тож ніяк не вкладається в мою свідомість те, що сталося 33-го. Як же так? Як прийняти, зрозуміти, що дитя — квіточка ясна, помирає лише через те, що батьки не можуть дати шматочка хліба? Якого ж поріддя катюга міг спричинити таке?

Якими ж бузувірами мали бути правителі, щоб довести працелюбне українське селянство до крайнього зубожіння, до цілковитої безвиході? У нашому краї стільки

безневинних душ загублено! Яким же палахкотливим мало бути тоді нічне небо над Україною! За народним повір'ям, кожна ж душечка сяє зірочкою в небі, доки людина жива. А як помре, то й зірка покотиться. Змигне вогняний слід — та й по всьому.

Але ж пам'ять — невмируща, хоч би якою гіркою вона була. Їй же бути пересторогою для ненажерливих і захистом для мільйонів невтомних трударів. І як міркуєш над цим, то серце обливається кров'ю. До чого ж несправедливий білий світ! Лихо з лих стукане в груди нащадків незліченних жертв Голодомору. А то ж були мільйони працелюбів, здатних і готових, хоч би і задля себе, заради своїх родин, заради своїх дітей улюблених узятися за будь-яке діло, виконати будь-яку роботу, найтяжчу й найнебезпечнішу. Тільки ж не допускали їх до рятівної роботи за розпорядженнями сатанинського кодла організаторів Голодомору, натикалися на багнетні “заградотряди”. І як же у когось повертається язик заперечувати Голодомор як геноцид українського народу? Тільки нелюд, глухий та байдужий до пережитого згорьованим народом, готовий виправдовувати злочин над злочинами. Заперечення геноциду — блюзнірство, знущання з пам'яті про безневинно замучених. І не сотень тисяч, а мільйонів. Зі своєю болючою пам'яттю не може вважати нелюдів Божими створіннями...

Вважають, що фашистська Німеччина напала на Радянський Союз несподівано. Але мого дідуся призвали в армію як резервіста заздалегідь, у травні 1941-го. Себ-

то трохи раніше, за місяць до того, як спалахнула кривава війна. Проводжала його дружина з дітьми далеко за село. Аж доки чоловік не наполіг, щоб поверталися. Коли прощався, мабуть, в його свідомості мимоволі зринула думка про ціну хліба. Відламав по шматочку від окрайці, що його взяв у дорогу, і вділив кожній дитині.

— Я міцно тримала в жменьці цей батьків подаруночок до самого дому. Цього ніколи не забуду, — не раз повідувала нам мама.

Відчуваю той шматочок на своїй долоні. А горло стискається, й дух перехоплює.

Із фронту від діда прилетів підстреленим птахом один-єдиний лист. Забігаючи наперед, скажу, коли я вже навчалася в старших класах школи, то понад усе любила писати твори на вільну тему. Вчителька української мови й літератури пророкувала мені майбутнє філолога, журналіста. Однак не склалося. Долучилася до медицини. Але й захоплення ще зі шкільних літ художнім словом не відпускає. Допишу до районної, обласних газет. І само собою так виходить, що головна тональність — лірична. Публікую вірші, коротенькі оповідання. Не маю сумнівів, що передалися від дідуся, від нього успадковано. Він мав поетичну натуру, хоч працював конюхом. І переконує в цьому його лист із вогняного пекла, з передової.

“Маріє, — один-єдиний раз у житті написав дідуся дружині, моїй бабусі, — я лежу в безмежному полі, у високому житі й у синіх волошках, які нагадують мені про твої волошкові очі. Лежу, неначе в колісці твоїх очей. Бачу тебе і всіх дорогих

моєму серцю дітей кожного дня і кожної хвилини. Бережи їх, давай пораду. Я обов'язково повернуся до рідної домівки, до свого села. Сорочку, у якій ти мене проводжала, зміню на військову гімнастерку. Ти не хвилюйся, що наді мною нависла чорна хмара ворожих літаків, заради вас я зневажаю всяку небезпеку і смерть, не боюся ворога, а значить, і смерті. Твій чоловік”.

— Не оголосило його страждення життя війну смерті. На тому полі бою не вижило його серденько, — так роками побивалася бабуся, хоч сама усе на щось сподівалася. У принесеному з військкомату голубому трикутнику стояло непевне: “...пропав безвісти”. Куди тільки не зверталася, писала пізніше й до московського архіву. Те саме: Клименко Федір Микитович пропав безвісти...

Які тільки лиха не накривали наше село! Хто вижив 33-го, тих підмели на війну — фінську, Другу світову. Мало хто повернувся. Залишилися вдови і сироти. Після Перемоги моя бабуся ще років з двадцять усе ходила як не за село, то за ворота зустрічати свого судженого.

— Піду, — було, каже, — гляну, може, Федя з війни йде.

І так щодня. Бувало, й по двічі на день виходила. Її серце ніяк не хотіло змиритися з тим, що немає найдорожчого серед живих...

Такий уже наш рід чутливий. А мені від нього — заповіт: написати історію села, в якому народилася. Що й роблю кожної вільної хвилини. Шукаю, вивчаю, розпитую. Нехай бережуть нащадки світлу пам'ять про батьків, дідів, прадідів...

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

ДИСКУСІЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ СПРАВУ

Михайло Петрович Драгоманов (народився 1841 року на Полтавщині) дуже багато зробив для національно-культурного, політичного і соціального пробудження українців. Турбота про Україну стала сенсом його життя ще в період навчання та викладацької роботи в Київському університеті (1859—1876 рр.), де він сформувався як учений європейського масштабу. Вона не полишала Драгоманова під час вимушеної еміграції — спочатку в Женеві (1876—1889 рр.), а далі — до кінця життя (1895) — у Софії, де наш земляк обіймав професорську посаду в університеті. Одним із перших серед українців Драгоманов розгорнув роботу з ознайомлення Європи з культурною та історичною долею України. Журнал “Вольное слово”, збірник “Громада”, низку брошур адресували українцям і зарубіжним читачам. В одному з листів, писаних на схилку життя, Драгоманов (не хизуючись, а констатуючи) зазначав: “Три чверті всього, що за останні 15 років видавалося на чужих мовах про Україну, написав я”. З Драгоманова “вийшли” і Єфремов, і Грушевський, і Чикаленко, і Симон Петлюра — його іменем і його ідеями переймалися активні діячі кінця XIX віку” (О. Я. Шульгін). Це правда, але правда і те, що деякі тези в академічному світобаченні “європейця” не всім здавалися слухними, і за його життя, і в наші дні лишуються контроверсійними (та на диво актуальними). Як писав один із активних бійців “українського фронту”, молоді 80-х та 90-х років XIX ст. “дивилася на Драгоманова як на учителя, пророка, вождя — політично-громадський його світогляд, драгоманство, було її катехизою. Але молоді дальшого покоління переросла Драгоманова, його поклони перед московськими богами вже не викликали співчуття...” (О. Лотоцький, 1933). П. Сохань, відповідальний редактор академічного видання “Б. Грінченко — М. Драгоманов. Діалоги про українську національну справу” (Київ, 1994) вважає таку оцінку влучною і справедливою — попри те, що “московські боги” не були посадовцями чи багатіями — йшлося Драгоманову про видатних російських письменників, яких шанував (і шанув) увесь світ.

“Листи на Наддніпрянську Україну” Драгоманова і “Листи з України Наддніпрянської” Грінченка (псевдо — Вартовий) оприлюднені в періоді 1892—1893 рр.; не завжди йшлося про те, що можна назвати діалогом: здебільшого кожний із авторів писав “про своє”, епізодично торкаючись позиції опонента для загострення полеміки. Коли в рядках, а коли між рядками можна простежити відмінності в психологічному налаштуванні авторів: Грінченко — “добре вам, у Європі сидівши, розводитися з усілякими теоріями”, Драгоманов — “бачите лише те, що під носом, а світ великий”.

ПРО ГОГОЛЯ

Послуговуючись поширеною формулою “ми” замість “я”, Драгоманов робить заяву: “...ми признаємо національності як очевидний факт, як результат певних природних і історичних обставин життя народного, а надто ми признаємо важність найвиднішої національної ознаки — народної мови як способу морального зв'язку між людьми”. Таке визначення функції мови найнайбільш неповне, але це окрема тема. (“Тепер, — пише Драгоманов, — голос в оборону українського

слова в Росії почуєш лишень від ліберальних “западників”; навіть в елементарних книжках (і школах) нав'язують українцям великоруські поезії та пісні як “общеруські”. Все начебто зрозуміло, але, як виявляється, “на ділі літературні інтереси українців” не так уже і “діляться від російської літератури”, а вона служить не тільки для помосковлення, бо в ній можна знайти “український зміст”, речі й думки “не спеціально-московські, а європейсько-російські”.

Резюмуючи, бачимо дві тези різної ваги: тривіальне визнання того, що нації існують, а народи мають свою мову, і (варте принаймні обговорення) твердження про те, що, всупереч “помосковленню” російська мова “на ділі” штука корисна через елементи українського змісту і думки “європейсько-російські”. Вмілий полеміст, Драгоманов обстоює свою позицію безпрограшним посиланням на Гоголя: “Вартовий згоджується брати до української літератури твори наших писателів дотатарської доби, хоч і писані по-староболгарському, але не хоче брати туди твори нових писателів, як Капніст, Гоголь і др., писаних поросійському. Се справа складна, і ми не беремося розрубувати спір дуже рішуче”. Із цим треба погодитися — не можна “брати” до української літератури те, що було написане не українською мовою — хоч староболгарською, хоч російською. Проте, поза сумнівом, такі твори слід вважати надбаннями української культури, і це констатує Драгоманов: “...писателі, котрі вийшли з певної нації і говорили про життя її, а також удержали певні ознаки питомого національного характеру, хоч і пишучи почужою, повинні знайти місце і в історії літератури тієї нації, а тим паче, коли вони читаються її інтелігенцією. Такий, власне, випадок з Мик. Гоголем, котрий мало того, що писав про українські речі, а ще виявляв ліпше, ніж хто другий, одну з основних прикмет нашого національного характеру — юмор, подібно тому, як Шевченко — ліризм. Через те Гоголь нам двічі рідний і, певно, зостанеться таким і навіки, скільки б не розрослась література української мови. [...]

Пригадаймо ж, що й на спеціально-українському полі “Тарас Бульба” Гоголя зостається й досі найліпшою національною українською епопеєю, і що ніде не змальована так українська природа і так не намічена українська психологія, як у “Вії” Гоголя ж, то й побачимо, як важко теперішній українській белетристиці одірвати нашу публіку від белетристики російської як від мовбито нерідної”.

Якщо йдеться про те, що “одірвати публіку” означає запропонувати їй досконаліше, ніж у Миколи Васильовича, художні тексти — на вибір! — це одна пісня. Коли мова про те, що будь-який твір, написаний українською, наперед вважають (хтось, а хто?) кращим порівняно з тим, що написав Гоголь (Пушкін, Толстой тощо) — інша пісня. Не дуже розумно. Але Драго-

Феодосій Гуменюк. “Освячення криниці”

ЛИСТИ З ЄВРОПИ

“Маємо вчитися у М. Грушевського — його ерудиції, у В. Винниченка — акцентуваної уваги до соціальної справедливості, у Д. Донцова — чіткого усвідомлення своєї національної ідентичності, у Д. Дорошенка — прагматизму управлінської культури, а найголовніше — вчитися у В. Липинського беззастережного розуміння того, що українська ідея — це створення української політичної нації”. Написавши ці слова наприкінці своєї книжки “Україна: десять років самотності” (Львів, Універсум, 2001, 152 с.), хочу повторити їх і нині: маємо вчитися — і на звершеннях, і на помилках діячів історичної минувшини. Поміж них одна з найцікавіших — постать Михайла Драгоманова, коли йдеться про українську мову та українське письменство.

манов виводить читача своїх листів на альтернативу: “А доктрина, по котрій Гоголь буде для українців нерідним писателем в одній лінії з Мольєром або Бальзаком, [...] стільки ж невірна, скільки й смішна. Таких доктрин треба стерегтися, щоб не пошкодити своїй справі!” Це саме те, що сьогодні товчуть у ступі аматори псевдо-двомовності: “Гоголя в школах! вивчають на уроках зарубіжної літератури!” Вибачте, панове, а те, що в Києві написав Шолом Алейхем на ідиш (прекрасна і в певному сенсі “гоголівська” література), ставить його в позицію “нерідних” чи “рідних” писателів? Некоректне запитання не може спричинити коректної відповіді. Штучність цих пошуків “рідних” розкриває сам Драгоманов: “З поводу Гоголя ми мусимо зробити такий додаток: в II-й кн. “Киевск. старини” 1893 р. надрукований лист Шевченка до кн. Рєпніної, в котрім Шевченко говорить про Гоголя з поводу “Мертвих душ” з великим запалом і зве Гоголя *наш*. Лист написаний вже з вигнання, значить, коли Шевченко вже дійшов до тахітит свого українського автономізму”. А українська інтелігенція, додає вельмишановний професор, “дивиться на Гоголя, як Шевченко: він для неї *рідний* і в “Тарасі Бульбі”, і в “Мертвих душах”, хоч в кожному творі інакше”. От і все: Україна любить Гоголя, а якщо хтось його “не визнає” — їхня справа, бо навіть коржі з маком не всім до смаку. 95 із 100 нинішніх псевдо-двомовних ревнителів генія не брали його книжки до рук після школи, а їхні клопотання мають за мету щось дуже далеке від літератури.

ПРО ШЕВЧЕНКА

Посилаючись на Кобзаря в розмові про автора “Тараса Бульби” і “Мертвих душ”, сам Драгоманов дещо скептично сприймає тезу свого опонента про особливу роль Шевченка в нашій літературі, про його геній. Нехай, мовляв, Вартовий (Грінченко) не забуває, що поет мав дечого навчитися від людей, які бачили й знають більше, а від себе він приніс своє мужицтво і свої спомини. “Нарешті, Шевченко прибавляв і свою геніальність, — пише вельмишановний професор, — і вже з суми всіх сил елементів, а не з одної геніальності вийшла національна свідомість і народолюбство”. Воля ваша, добірне товариство, але оце “нарешті”, коли йдеться про геніальність і генія, відгонить ученим снобізмом. Тих, що “бачили і знають більше”, можна знайти завжди і скрізь; вони (краще чи гірше) відповідають на запитання з різних сфер життя, але давати відповіді раніше, ніж ті запитання сформульовано, вміють лише генії. Шевченка це стосується не менше й не більше, ніж будь-кого з тих, чие “нарешті” ставало обличчям епохи. Втім, Драгоманов тримається своєї мелодії: “...пора вже признати, що заміри Шевченкові осталися далеко вище їх виконання. Тому причиною була літературна і всяка друга необразованість поета. Найбільшому, але освіченому прихильнику поета буває просто противно читати грубі пересади в “Сні” або мішанину Риму з Росією в “Неофітах”, не кажучи вже про їх історичні помилки. У нас дехто любить рівняти Шевченка з Пушкіном і Лермонтовим і високо ставити Шевченка за ліберальність і

демократизм його думок. Тільки ж в поезії самих думок мало, а треба і добірної форми. По формі ж Шевченкові поеми віддали від Пушкінових і Лермонтових так, як відстоїть наскорна поема малообразованої, хоч і талановитої, людини від пильної праці чоловіка високообразованого”.

Їх було (та, мабуть, і є) легіон — тих, хто докоряли (радили, вчили, лаяли) — і за життя поета, і після його смерті. Коли йдеться про Шевченка, людині з українським світосприйняттям можна не боятися патетики: Христа навіть розіп'яли... ну то й що їм з того? Це неправда, що Шевченко “наше все”, а правда є те, що МИ, вчені, почалися з нього, “необразованого”.

“...тому винна доля Шевченка, і ми мусимо признати його незвичайну силу, котра все-таки виявила себе, але ж ніяк не можемо признати Шевченка за викінченого поета образованої громади. Се був тільки матеріал великого поета!” Дальтоніки не бачать або чер-

**ПРО УКРАЇНСЬКЕ
ПИСЬМЕНСТВО**

“Про Шевченка ж замітимо, що д. Вартовий перецінює його літературний націоналізм український, бо Шевченко написав усі свої повісті (тобто більшу половину своїх писань, нехай і слабу) “по-московському” і так же писав і свій інтимний “Дневник”. В Шевченка ще не було думки виробляти непремінно самостоячу українську літературу; Шевченко вибирав для своїх писань мову, котра в кожному разі була для нього легшою або відповіднішою. Думка виробити зовсім самостоячу літературу українську пізніша від Шевченка і ще досі не опанувала всіма українолюбцями в Росії”.

Так одразу, з першого враження і не скажеш, що це — з-під пера людини, відданої українським справам: дуже нагадує щось із репертуару одного з наших теперішніх віцепрем’єрів гуманітарного профілю. Якоюсь незручно повторювати банальності — російською прозою Шевченко заробляв на життя, в щоденнику, ймовірно, насолоджувався звучанням багатой російської мови — адже був слов’янофілом у найкращому розумінні цього слова. **Шевченко ніколи не був русофобом** — прочитайте хоч би, що писав до С. Т. Аксакова. Це аж ніяк не підважує того, що свою головну літературну справу — поезію — органічно, як дихав, бачив українською та “самостоячою”; кілька російськомовних поетичних текстів Кобзаря (зокрема поема “Тризна”) —

вухом ловить знайома до нудоти посилення на “общезанузу”... Общепонятну, еге ж?

“Ось як фактичні обставини спинають зріст української літератури і підпирають гегемонію над нею літератури російської, котра не може тепер не бути своєю, рідною і для освічених українців. Середня людина не може бути поліглотом. Вона потребує однієї мови, котра б в’язала її зі світом. [...] Мова та її література не може не стати людиною своєю, рідною”.

Воно наче і рівне, але все’дно з горбом. Якщо йдеться про принципи, то чому людина потребує **лише однієї** мови, “котра б в’язала її зі світом”, і чому неодмінно **цією однією** має бути самі знаєте яка? Сьогодні ці запитання перейшли зі сфери “фактичних обставин” саме до принципів: європейська освіта, важлива незалежно від епохи, органічна, кількамовна.

“Один працює для науки про Україну тільки по-московському (або по-польському) — будьмо йому вдячні і ті, що пишемо по-українському. Один вірує в українську літературу тільки простонародно, “для домашнього обиходу” — нехай виробляє її, а хто вірує в ширшу — нехай собі працює по-своєму, не кидаючи анафеми на невірних, але працюючих по-своєму все ж таки для української літератури”.

Воно наче і рівне... Турбота “про всіх” (і тоді, і тепер) у дев’яти випадках із десяти означає індульгенцію зросійщенню. Вся його прихильність до Москви, пише про себе

но “приростає” не лише коштами, а й талантами, які народжуються за її межами. Гоголь у Санкт-Петербурзі — сюжет не про те, як українець поїхав до росіян, а про те, як провінціал поїхав у столицю (якщо йдеться про Шевченка — як у столицю погналі кріпака). За таких умов мистецтво і література концентрують увесь геній нації, сущих в імперії. Наша проблема полягає в тому, щоб категорично відмовившись від політичних загравань із Москвою, зберегти для себе надбаня імперської культури, які давно живуть незалежно від існування імперії. Якщо “Каштанке снився собачий сон” — це Чехов, то “будем мочить в сортире” — це Путін. Не треба їх плутати. Не мислю культурної людини без “Чеховського вектора”. Гоголь — наш, але й Пушкін — наш, як наші всі здобутки світової літератури (культури).

Окрема тема — специфічна, сказати б, поведінка людей, не останніх в російській культурі, коли йдеться про Україну. Згадаймо ганебні слова Белінського про Шевченка й українську мову. Згадаймо відгук Буніна на події в УНР: “Немцы мордуют Раду. “Самостоятельность”, кажется, им уже не нужна. Чувство острого злорадства”. Щоб не псувати настрою читачам і собі, не цитуватиму надивовижу гідкого вірша про Україну, на який спромоглося перо Нобелівського лауреата Йосіфа Бродського.

Але це лише один бік малоросійської медалі. А на другому маємо те, що врівнює та об’єднує мезиці обох дописувачів з Європи та в Європу. Драгоманов: “...доля автономії в Україні залежить від загальної політичної реформи в Росії. Тільки тоді, коли в Росії встановлена буде політична воля за поміччю в

першій лінії всеросійської агітації на всеросійській мові, настане для українських політиків і публіцистів потрібний спокій, при котрому вони забудуть потроху виробляти свою українську літературу і відповідну для неї свою публіку”.

Грінченко: “...повстаючи проти тих утісок, які терпить у Росії українська народність, повстаємо як члени російської держави і певні, що прийде час, коли Росія так само забезпечить нам наші права, як Австрія забезпечила їх австрійським українцям, — а скоро се це зробиться, нам, як українським патріотам, не буде ніякої рації не бути великими прихильниками російської держави. Протестуючи проти однімання в принципі у нас права на політичну самостійність, ми дуже добре знаємо, що історія не вертається назад, і тільки бажали б, щоб і наші вороги не забували цієї правди”.

Той, хто не домагається найбільшого, не отримує нічого. Сподівання, що Росія забезпечить наші права, спричинили до загибелі УНР. І це не дивно: її очільники були виховані на рожевих соціалістичних ідеалах, які — спрощено — заввадили об’єднанням загонів Петлюри і Махна (так що під Крути послали хлопчаків). Драгоманову варто було писати не про “всеросійську агітацію” і “всеросійську мову”, а про “все-Російську агітацію” і “все-Російську мову”, оскільки він мав на увазі не росіян (великоросів), а Росію (імперію). Все зрозуміло: російська мова — атрибут культури й літератури, “всеросійська (все-Російська) мова” — інструмент імперського гноблення. Так було тоді і так сьогодні. Російська мова в драмтеатрі ім. Лесі Українки — мистецтво, “все-Російська” у Верховній Раді — хамство.

А попередників мусимо шанувати, бо це дає нам змогу вчитися не на своїх, а на їхніх помилках. Мати може бути рідною або не рідною, але мачуха рідною не буває.

**«СЕРДЕНЬКО МОЄ!
КОХАННЯЧКО СОЛОДКЕ!»**

Іван ЮЩУК,
професор Київського
міжнародного університету

Спілкуючись, ми раз по раз звертаємося до свого співрозмовника, так чи інакше називаючи його. І характер такого звертання залежить від того, з ким ведемо розмову: із незнайомою, малознайомою чи близькою людиною.

Але в кожному випадку маємо пам’ятати, що всі звертання в нашій мові передаються кличним відмінком. Отже, звертаючись, слід казати не “шановна Марія Михайлівна”, а *шановна Маріє Михайлівно*, не “шановний Іван Петрович”, а *шановний Іване Петровичу*; не “дорогий друг” чи “дорога подруга”, а *дорогий друже, дорога подруго*. Кличний відмінок надає звертанням більшої задушевності, сердечності, теплоти, інтимності.

Кличний відмінок у нашій мові твориться за допомогою трьох закінчень: **-о, -е, -у**: *сестро, брате, батьку*.

Закінчення **-о** в кличному відмінку мають іменники жіночого й чоловічого роду із закінченням **-а** після твердого приголосного: *Лариса — Ларисо, Олена — Олено, Ольга Михайлівна — Ольго Михайлівно, Микола — Миколо*.

У Павла Тичини: *О любя Інно, ніжна Інно! Я — сам. Вікно. Сніги... Сестру я вашу так любив — дитинно, злотоцінно*. У М. Стельмаха: *Добрий вечір, Броніславо Михайлівно, — шанобливо вклонився Артемон*. В І. Карпенка-Карого: *Ну, пане Саво, будь нашим отаманом. Порадь, порятуй, поки це й нас не повішали та не попалили*.

Якщо іменник має закінчення **-а** після м’якого приголосного (на письмі це позначається буквою **-я**), тоді кличний відмінок твориться за допомогою закінчення **-е**, на письмі це може бути й буква **-є**: *Текля — Текле, Мотря — Мотре, Марія — Маріє, Софія — Софіє, Єремія — Єреміє*. Також жіноче ім’я *Любов* у кличному відмінку має закінчення **-е**: *Любове*.

У М. Вінграновського: *Маріє, мріє, мрієчко моя, моя Марієчко тривожна, твоїм гірким, як світ, ім’ям мені звучить хвилина кожного*. У Б. Грінченка: *Лукіє, вставай: чухеш! В Олені Пчілкі: Любове Василівно! Ходімо на прогулку [прогулянку]! Так гарно! У М. Рильського: Навіщо дивився так пильно, Єреміє...*

Але якщо це пестлива назва, то в такому разі в кличному відмінку вживається закінчення **-у**, на письмі **-ю**: *матуся — матусю, Тоня — Тоню, Леся — Лесю, Валя — Валю, Славця — Славцю, Митя — Митю, Коля — Колю*.

У відомій пісні: *— Гуцулко Ксеню, я тобі на трембіті лиш одній в цілім світі розкажу про лю-*

бов. У народній пісні: *— Галюню мою, молодесенька, ти ж мені суджена*. В іншій народній пісні: *Ой доню моя, дочко Настуню, яка ж ти мені мила*.

Закінчення **-е** в кличному відмінку мають чоловічі імена з кінцевим твердим приголосним або із закінченням **-о**: *Степан — Степане, Ярослав — Ярославє, Яків — Якове, Михайло — Михайле, Кирило — Кириле*. У деяких іменах у називному відмінку наголос при цьому переходить на перший склад: *Павло — Павле, Петро — Петре, Дмитро — Дмитре, Карпо — Карпе*.

У народній пісні: *— Коли в тебе, Борисе, весілля? — У суботу, бояри, в суботу*. В іншій народній пісні: *Ой Петре, да Петруню, гордуєш ти мною*.

Якщо чоловіче ім’я закінчується на м’який приголосний, тоді кличний відмінок твориться за допомогою закінчення **-у**, на письмі **-ю**: *Василь — Василю, Олесь — Олесю, Юрій — Юрію, Геннадій — Геннадію*.

У народній пісні: *Ой Василю, Василечку, серденько Василю, купи мені намистечко на білу шию*. В іншій народній пісні: *— Горе ж мені, гіркий ти мій світе, Олексію, мій рожевий цвіте! В А. Малишка: — Це ти, Івасю, сину мій? — Це я, — говорить, — мамо!*

Закінчення **-у** в кличному відмінку мають і ті чоловічі імена, у кінці основи яких є **-к**: *Андроник — Андроніку, Святополк — Святополку, Марко — Марку, Іванко — Іванку, Василько — Василіку, Юрко — Юрку*. Закінчення **-у** в кличному відмінку виступає також в іменних формах імен на **г, х**: *Людвіг — Людвігу, Фрідріх — Фрідріху*. Тим часом у таких українських іменах у кличному відмінку виступає закінчення **-е**: *Явтух — Явтуше*, але від імені *Олег* маємо паралельні форми *Олеже й Олегу*.

У М. Стельмаха: *— Знаюся, Марку, з моїм гостем*. В О. Підсухи: *Ой Каленику, голубе сивий, до людей ти приходив щасливий, бо приносив їм радість і мир*. В Ю. Яновського: *— Драстуйте, Явтуше Калениковичу, — одказує жінка з привітною посмішкою*.

Від імені *Ігор* кличний відмінок твориться двоюко: *Ігор — Ігоре* й *Ігорю*, а також від імені *Лазар* — *Лазаре* і *Лазарю*. Від імені *Ілля* кличний відмінок — *Ілле*. Але українці частіше вживають форму цього імені *Ілько* — і отже, кличний відмінок буде *Ільку*.

Чоловічі імена по батькові в кличному відмінку мають лише закінчення **-у**: *Петровичу, Юрійовичу, Анатолійовичу*.

В О. Донченка: *Дивись сюди, Зоте Опанасовичу*. В І. Сочивця: *— Що з вами, Митрофане Борисовичу? — питає Степан*.

Живання в звертанні одного лише імені по батькові (*Петровичу, Олексіївно*) не відповідає українським традиціям. У звертанні з іменем по батькові потрібно називати також особове ім’я: *Олександрє Петровичу, Антоніно Олексіївно*.

Прізвиська, як правило, у звертанні мають форму називного відмінка. У М. Рильського: *Час не одну годину строго вибив над скромним цим будиночком, Трава росла і в’яла. Та й тепер жива твоя тут пам’ять, Леоніде Глібов*. Можна було б сказати і *Леоніде Глібове*.

Далі буде.

І В ЄВРОПУ

з’являє не його творчості, а його біографії.

Щоб постала власне українська література, пише Драгоманов, “треба багато ще талановиті і освіченої праці українських белетристів. Може, та праця й доведе до кінця, котрий вже й тепер бачить д. Вартовий, а може, й ні — може, українці зостануть навіки з двома літературами, а не з однією”.

Не бачу загрози в тому, якщо навіть матимемо їх не дві, а п’ять: Україна багатонаціональна, та не про те мова, громадо, не про те, а про зовсім інше: “Д. Вартовий помиляється, кажучи, що історія не знає ніяких “підлітератур”, ніяких літератур “для домашнього обиходу” і т. д. В Германії і Італії єсть досить багаті “підлітератури” на діалектах. У Франції література новопровансальська, котра вживає мови не менш самостоячої, ніж українська, єсть досі, по суті своїй, література “для домашнього обиходу”, і її писателі, звичайно, видають свої твори з перекладом на “общезанузу” мову. Література новопровансальська ще менше має прози, ніж українська, хоч має дуже талановитих поетів і белетристів.

З другого боку, історія зробила таке, що література голландська, котра вживає дольонімецької мови — діалекту, котрому подібні в Германії вживаються лишень для “підлітератури” платейчу (поезії, белетристики) — єсть широка самостояча література. Та й література провансальська, котра у Франції “підлітература”, в Каталонії далеко ширша. О, природа чи історія дуже плодотворна на вигадки!”

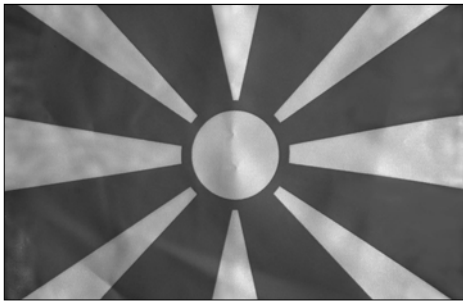
Що то значить ерудиція! Мене найбільш розважило посилання на *платейчу*. Сяк-так знаю німецьку; коли в Ваймарі запитав одного пана, що супроводжував мене в наукових міграціях НДР, той розвеселився і пояснив, що “платейчу” — це така мова, якою белькочуть лише люди, що влітку ходять у валянках. Утім, і без ерудиції українське

Драгоманов, суб’єктивно “зводиться на те, що він радо читає Пушкіна, Гоголя, Тургенєва та інших”. А об’єктивно йдеться про те, що “не бачачи ніяких серйозних підстав для українського державного сепаратизму”, треба шукати якогось “виходу для українського автономізму в лібералізмі, спільнім з освіченими великорусами, як також і членами других народів Росії”. Про “союз нерушимий” Драгоманов знати не міг; ми про нього пам’ятаємо аж занадто добре: від молдаванина до фіна все мовчить... А один із провідних (за адміністративною класифікацією) політиків України, трактуючи культурне багатоголосся в імперському гетто, посилається на Анну Ахмєтову і на Гулака Арт’ємовського... Я не певен, що це смішно.

**ФЕНОМЕН
ІМПЕРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

Гранично спрощуючи, головну тему дискусії між Михайлом Драгомановим та Борисом Грінченком можна вивести з їхніх розбіжностей в сприйнятті зчеплення між Російською імперією та російською літературою (культурою). Грінченко виходив з того, що при очевидній та беззастережній паскудності імперської практики не може бути в Росії прийнятної для нас мови і літератури, тож говоримо, пишемо і читаймо лише по-українському. Драгоманов, навпаки, вважав, що високоякісна, зріла (і “рідна”) російська література сама по собі робить імперію “прийнятнішою”, тож не варто через силу пнути в люди, маючи для використання готовий продукт (а тим часом здобудемо “образовання” — тоді й поговоримо). Дивно, але плутанина щодо імперської ідеології та імперської культури триває.

Збираючи своє багатство в провінціях, імперія концентрує його в метрополії. Частина багатства перепадає музам, і розквіт імперії завжди супроводжується розквітом мистецтва. Метрополія постій-

Прапор Республіки Македонія

Любов ГОЛОТА

Як відомо, казкові подорожі іноді трапляються з казенного листа. Моя дорога теж почалася офіційним запрошенням. Аби не переповідати, що та до чого, коли і як, краще процитую:

“Любові Голоті, поетесі. Україна.

Маємо особливу честь і задоволення запросити Вас на Міжнародний поетичний фестиваль “Свято лип”, який відбудеться у столиці Республіки Македонія місті Скоп’є.

Ви отримали високе міжнародне визнання — нагороду “Літературна булава”, яку вручають за визначні літературні твори. Комітет одностайно присудив Вам цю нагороду, і ми користуємося нагодою ще раз привітати Вас із цим визнанням і побажати подальших успіхів на літературній ниві.

Вручення нагороди “Літературна булава” на міжнародному “Святі лип” відбудеться у приміщенні Спілки письменників Македонії. Під час Вашого перебування у нашій країні на окремому заході мер македонської столиці проголосить Вас почесним поетом м. Скоп’є.

“Свято лип” триватиме з 25 до 29 червня 2008 року.

Голова Спілки письменників Македонії Раде Сілян”.

Отже, саме цей лист і став ключем до подорожі в країну на Балканах, державну незалежність якої проголошено 8 вересня 1991 року — Республіка Македонія останньою вийшла з югославської державної конструкції, що “включала шість республік, п’ять націй, чотири мови, три релігії, дві азбуки і лише одну партію” (Цаспар Рідлі).

Лечу. Ранковий аеропорт пахне кавою, а люди чекають польоту з іще не розвіяними снами, сподіваючись додивитися їх, клацнувши пряжками поясів, як перемикачами домашнього телевізора. “Донецькі авіалінії”, економклас, свіжі столичні газе-

ти, оголошення українською від командира і стюардес — день починається незле! Трішки газетної жуйки, трішки дрімоти, і донецький аеробус хвацько підкочує до рукава-коридора, так і не давши ступити на благословенний угорський бетон. А що візи на відвідування землі Шандора Петефі не маю, то, показавши свій паспорт, дістаю дозвіл пройти в зону транзиту, де й зможу дочекатися свого 440-го рейсу на Скоп’є; випити велику чашку кави-американо за шість доларів, що, зізнаюся, витверезує від синдрому легковажності й одразу збавляє апетит, покликаючи до роздумів і спостережень. Уже за півгодини орієнтуюся, хто є хто серед моїх можливих попутників. Галасливу вісімку за сусіднім столом (дорогу каву можна пити безкінечно довго) ідентифікую одразу: крихітні капи якимось дивом тримаються між тім’ям і потилицею чоловіцтва, яке великодушно сприймає примхи своєї баботи, даруйте, жіноцтва в літах, що вимагає теплих булочок із корицею до “еспресо”. Незабаром реєстрація рейсу на Нью-Йорк, і потилиці з капами

“Літературні бурави” — в надійних руках

«КНИЖЕВНО ЖЕЗЛО»

раз по раз повертаються на 180°, аби я могла переконатися, що крихітні головні убори прикріплені до густих кучерів (і сивих, і рудих, і чорних) звичайними шпильками-“невидимками”. Тверді й металеві, вони майже впивалися мені в голову, коли школяркою початкових класів намагалася впокорити ними неслухняну і чомусь крамольну в нашій школі гривку... Переконавшись, що рейсу не оголошено, мої сусіди йдуть по чергову каву, і я можу лише дивуватися з їхньої енергійної розкутості й веселості, що не має вікових обмежень. Кілька студентів з давно порожніми чашками розкурюють чергові цигарки, що, одначе, не заважає їм бути рожевошоковими і спортивними німцями.

З окремих розпізнаних слів здогадуюся: хлопці летять на єврофутбол, вболівальники, на північ поки що економлять. Крадькома цілується захохана парочка, що припишлася за двомісним столиком під колоною, переплівши худі юні пальці до побіління. Це — хорвати із Загреба, про що свідчать їхні футболки з написами; чомусь видається, що загребські Ромео та Джульєтта втекли з дому, щоб жити в небі, як птахи небесні, що не сіють, не жнуть і харчуються поцілунками. Інша парочка вмощується праворуч, і, попри багатолюддя, перебуває в стані перманентного конфлікту. Панянка щось пристрасно заперечує, врешті підхоплюється, та так різко, що склянка з водою лунко падає, розсипаючись друзками і кубиками льоду. Втім, це її не зупиняє: ставши за умовними межами кав’ярні, вона зловтішно спостерігає, як партнер щось з’ясовує з офіціанткою, яка, врешті, змітає в совок мокрі наслідки суперечки. Їхні діалоги — англійською, але видається мені, що вона — зі Східної Європи, а він — американець, спокушений палким темпераментом і яскравою вродою, яку його обраниця й не приховує, бо одягу на ній мінімум. Впізнаю двох своїх співвітчизниць: ще в Борисполі, ошостій ранку, вони жадібно пили пиво, тож не зраджують своїм смакам і в Будапешті.

Врешті оголошують рейс на Нью-Йорк, і кав’ярня порожніє, але лише на мить. Чорноокі смагляві чоловіки займають вільні місця, і я одразу почувуюся самотньою феміністкою у жорсткому чоловічому світі, тому, особливо не поспішаючи, аби це не здавалося втечею, залишаю своє зручне місце і вирушаю на повільну прогулянку другим поверхом класного аеропорту. В ньому безліч секторів, звідки, зареєструвавшись, вилітає сила-силенна пасажирів — ніяких автобусів, заходиш у літак і летиш до Москви, Афін, Парижа, Нью-Йорка, саме, як співав Висоцький, “открыто все, но мне туда не надо...”

За якусь мить мене осяває прозріння: оце і є суспільство розвинутого глобалізму. Уривки мов, а домінує англійська. Симпатична білявка із густо-смаглявим хлоп’ям на руках. Старі пані у вузьких джинсах на артритних ногах і жадобою вражень у короткозорих очах. Безгрішні голі пупки й огрядні целюлітні, теж голі, животи. Зручне інвалідне крісло зі сплячим синком, яке звично штовхає попереду себе сумний батечко. Блиск золота, червоної бурштин, вишиті гладдю серветки й розкішні вази, що визирають крізь скляні вітрини магазинчика угорських сувенірів. Скромно-спокусливі бренди найдорожчих парфумів і косметики, коробки з бельгійським та австрійським шоколадом, віскі, коньяки і всілякі шеррі-бренді з “дюті-фрі”, бари, ресторани, невідпорність євро і зашаріла зняковість усіх інших валют. Серед відвідувачів — і ті, кому ввічливо пакують надбання привітні продавці, і гави, що знічев’я розглядають товари, аби з удавано незалежним виглядом покинути “зону вільної торгівлі” порожняком. Ну, як я... Втім, несучи із собою своє осяяння: ось воно, суспільство розвинутого глобалізму. Уніфіковані дрібниці й розкоші. Ерзац мови, уніфіковані до мінімуму (я — Муму?)... Натопт, примітний непримітністю уже через годину спостережень за ним (і за тобою?). Мурашиний рух лискучою кам’яною поверхнею між небом і землею. І нестерпне очікування, аби над котримось із секторів висвітвся номер рейсу (твого призначення?.. вибору?.. уніфікації?) і бажання,

щоб тебе теж пропустили у скляні двері, за якими — рятівний рукав небесної сорочки, бо ступити на дозволену тобі землю із зони транзитів і трансферів можна лише через небо.

Поміркувавши отак, тримаюся ближче сектора № 15 — на табло вже з’явився, але ще не висвітвся рейс на Скоп’є. І раптом помічаю, що за мною теж “мандрують” спостережливі очі. Кілька жінок, запнутих по-мусульманськи хустками, низько насунутими на лоб, дивляться на мене уважно, але без того інтересу, за яким можливий контакт. У їхніх поглядах немає нічого образливого, нічого такого, що примушує оглянути свій одяг, вирівняти плечі й одвернутися. Так, ніби ти й не відзеркалюєшся у тих очах — такі вони чорно-вишневі й відсторонені, оті погляди жінок, запнутих по-мусульманськи.

Навколо жінок у довгому вбранні з довгими рукавами крутилися діти, вдягнені цілком по-європейському. І галасували теж цілком розкуто. Втім, і їхні чорноокі, смагляві, щетинясті чоловіки були досить голосистими, п’ючи каву і курячи цигарки під наглядом терплячих будапештських офіціанток. А жінки походжали, сиділи і

Поетеса і перекладачка Віра Чорний-Мешкова і Раде Сілян, голова Македонської спілки письменників

стояли, тихі, як вечірня і вранішня вода, і тільки їхні очі дивилися недремно — так дивляться птахи зі своїх гнізд між небом і землею. Ці жінки були осторонь усього, що пливло в аеронатовпі. Глобалізм у вияві транзитних маршрутів їх теж не цікавив. І це були мої попутники. Чи — політовники. Ці албанські жінки везли-повертали своїх чоловіків і свої сім'ї додому. Може, в Македонію. Може, в Косово. Може, ще кудись. У Скоп'є мені пояснили, що албанці весь час кудись їздять: на заробітки чи по товар. Але, вочевидь, завжди повертаються. Можливо, що жінки з чорними очима в дорозі медитують: бачать усе, що чекає їх удома і що чекає ті місяці, куди вони повертаються...

Угорський літак на Скоп'є всмоктав у своє просторе черево всіх, хто цього прагнув. Попереду мого крісла 6-А, за негустою перегородкою, розміщувалася VIP-зона. У ній сиділа родина з шести осіб: дід і баба, мати й батько, син і невістка. І всі вони були безнадійно старими і перекожливо довголітніми. Старше покоління із плямис-

ська імперія, Греція, Сербія), заволодівши в далеких і ближчих часах не лише землями і культурною спадщиною, а й частиною населення (Вардарська Македонія в складі Сербії, Егейська Македонія — у складі Греції, Пиринський Край відійшов до Болгарії). І нині не все спокійно між балканськими сусідами. Наприклад, Греція чомусь вирішила створити провінцію під назвою Македонія, зазіхаючи не лише на історичне ім'я, але, звісно ж, і на Александра Македонського — ніби це не історична постать, а громадянин із сучасним грецьким паспортом.

Тож, створивши державу із питомим власним іменем, інституціями влади, прапором, гімном і Конституцією, здобувши визнання понад 100 країн і членство в ООН, нинішня парламентська Республіка Македонія захищена географічно і дбає про своє державне здоров'я. Що означає останнє? Національна ідея цієї країни: звичай, традиції, мова, історичні виклики і фольклор тут активізовані від низів до верхів, тобто сумнівів у патріотизмі народу не

Александр Македонський

має неповторні, унікальні докази давньої вітчизняної історії, на яку тут покладають неабиякі надії. Схоже, що одна з найменш економічно розвинених держав колишньої Югославії має шанс стати рекреаційною зоною цілої Європи: овочі, фрукти, виноград, вівчарство, рибальство, активна сфера обслуговування можуть стати підставою для створення добротної курортної зони. Однак Республіка Македонія має таку структуру промисловості (металургійна, хімічна, харчова, машинобудівна, текстильна, шкіропереробна, будматеріалів), яка, за умови приходу інвесторів, здатна буде наростити експорт і збільшити ВВП (2006 року майже 17 млрд дол. США).

Варто сказати й про етнічнонаціональний склад країни: македонці — 67 %, албанці — 23 %, турки — 4 %, цигани — 2,3 %, серби — 2 % та інші.

Релігійна належність населення: православні — 66 %, мусульмани — 30 %. Є й інші конфесії християнської релігії.

Хочемо того чи ні, але мусимо відзначити те, що впадає у вічі: величний хрест (Міленіумний — зовуть його у Скоп'є) оточений списками мечетей. Древності православ'я і неповторність християнської македонської традиції мусять вживатися з мусульманською традицією. У парламенті інтереси албанців представляє Партія демократичного процвітання албанців Македонії. В державному інформаційному просторі — кілька албаномовних телеканалів та постійних радіовисилань. Однак саме серед албанського населення є неписьменні.

І коли я вже заговорила про “четверту владу” в Македонії, то мушу сказати: це справді національні ЗМІ, національний інформаційний простір, відкритий для балканських сусідів, але такий, що послідовно обстоює державницькі інтереси. За п'ять днів перебування в Македонії у мене жодного разу не виникло “київського синдрому”: кирилиця, музика, пісня працюють на власну, а не сусідню державу.

Якщо напишу, що Македонія — це письменники, то сподіваюся, що на мене не образяться інші прекрасні представники цього світлого, ясноокого, щирого і природно відкритого народу. “Духовний воїн” — це не лише одна з традиційних нагород, якою відзначають послідовних, жертвних особистостей, чиї творчість і просвітницька діяльність покладені на олтари вітчизни. Це сутнісна особливість “воїнства кирилиці”, що крізь віки пронесли вірність македонському ідентету і високій духовності власного народу. Я була щаслива познайомитися з Раде Сілянном — поетом, есеїстом, критиком, перекладачем, мудрим предсідником — головою Спілки письменників Македонії. Це він заснував і очолив книговидавництво “Матиця Македонська” в Скоп'є, чия книжкова продукція наповнила македонські книгарні й бібліотеки. Уже вдома, вчитуючись у поезії, есеї, критичні статті, я відкрила для себе його неповторний письменницький почерк.

Віра ЧОРНИЙ-МЕШКОВА

ЛЕГЕНДА — НЕБО

Оскільки ти глянеш на висоти неба, охопить тебе тріпотіння щойно пробудженого цвіту. Думки ширяють по загадкових обширах привабливої Венери. У пеклі зірниць гра трепетних плям будить ворота людського досягнення. Імпульс його прагнень гуркотить у еруптивних центрах невідкритої планети. У затуманеній частині ока центри споконвічних ген присипають тебе в колісці міфів.

ПРОСВІТИТЕЛЯМ

З-за Карпат пласти тягара купаються у тихому пірнанні присмерку. Рабуш слов'янства дозріває.

Попливли води. Осадки від крапель — не своє, від споконвіку буття далеке джерело.

Апостоли Дня вернули Сонце нутрощі.

Глаголяти Вам заради Великості писання слов'янства, в яблуках очного кругозору, яблуком зірки напоюють.

ЗУСТРІЧ

З повагою, Світлані Симинець-Кобевці

Від запорізьких водоспадів начерпана, через хоралі Дніпра перелита, в коліску синопільну відкочена, сльоза прозора зелень чим заслпліючи нас, кидаючи світлість на згадку з Галичини. Згадка згадку відчуває, Проростає чорнозем із могили. Душа за благородством і насущною потребою слів, залишених від діда онуці, робиться легкою, а чим багатішою стає. Легкість обіймає тони; Бальзам руки переплутані в родовику зібрав. Підносачись над далиною, щоб століття промовили в течії нових акордів. Глянь... Водяні сліди по шляху, щоб щастя знову зустріч вернуло.

КИЇВСЬКІ ЕПІГРАМИ

Сердита дитина вранці через арку просувається на засув ручками намагається. Золоті Ворота відчиняє. Розгоріла жар ковтула їх, Дніпровий пісок, щоб висох. Під Володимирською гіркою Малуша страждає дивлячись, як воно полянку переходить, вповзаючи. Заколивалося, веселки перераховуючи по Андріївському узвозі. Тринадцятка Булгакова подушечку йому докинула, бо старший красивий брат бокали вина, розбиваючи, заздрістю коліна йому синіє.

З МАКЕДОНІЇ

тою шкірою і слуховими апаратами, середне — із вицвілими, але чіпкими очима, і молодше, досить жваве, без огляду на втрату літ і статевих ознак. Пізніше, в аеропорту, де ошалілий від приязні до мого імені поліцейський (Лубов! — повторив він двічі) — вочевидь, мій ровесник і навісощь — теж двічі! — поставив печатку про реєстрацію в паспорті, я побачила паспорти “віпів” — шведські. І в паспортах, і в династичній довговічності шведів було щось воістину королівське. То кому ж, як не їм, першими ступати на землю в аеропорту, що носить ім'я “Александр Великий”?

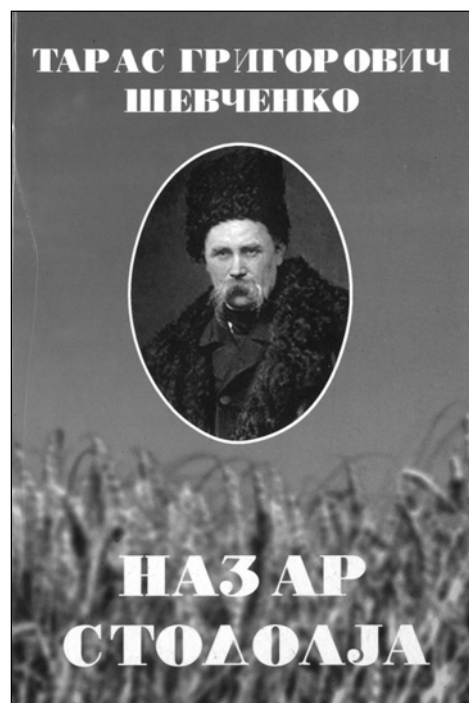
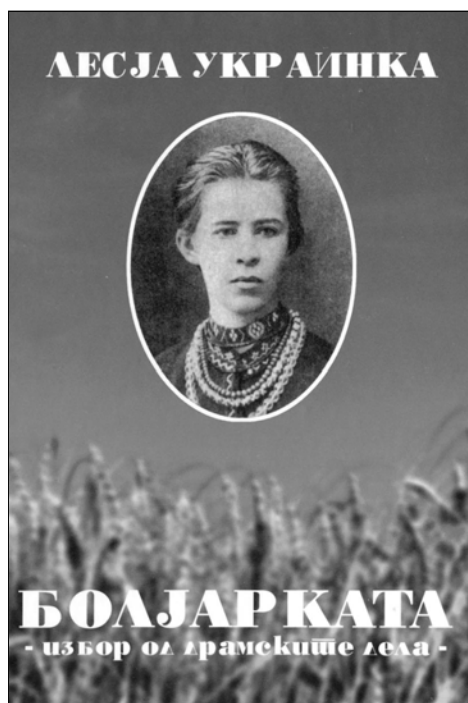
Ви, звісно ж, здогадалися, що йдеться про Александра Македонського. І хай живе Македонія, державний прапор якої має той самий солярний знак, що й щит Александра Македонського: сонце, промені якого обертають світ.

III

Свою вистраждану незалежність Республіка Македонія послідовно обстоює політично, не забуваючи історично-філософських аргументів становлення держави (у V ст. до н. е. виникла держава Стародавня Македонія, яка існувала до II ст. до н. е.), що прагне національної ідентичності та збереження давнього народу, невеликого чисельно (приблизно 2,5 млн осіб), але могутнього духом і цивілізаційними здобутками. Історичний дискурс відкриває криваві сторінки визвольних змагань, коли супроти Македонії воювали ближні й далекі сусіди (Рим, Візантія, Болгарія, Осман-

існує. Значні економічні труднощі населення сприймає як справу, що стосується кожного і за яку відповідає кожен македонець. Тобто політика, економіка і культура унітарної держави перебувають не в суперечностях, а в єдності, сприяючи розвитку й особистості громадянина, і народу, й країни загалом. Македонці як нація і Македонія як держава прагнуть внутрішньої гармонії й миру, і саме в них вбачають послідовний шлях до миру й гармонії з балканськими сусідами і з усім світом.

У нинішню епоху глобалізаційних процесів таке першочергове орієнтування на національні цінності, коли маніфестація автентичності Духу дещо заперечує прагматизм і уніфікацію, не обіцяє Македонії легких шляхів у перехідному періоді, однак дає сподівання, що європейська спільнота сприятиме інвестиціям в економіку молодій державі і збереженню та популяризації давніх цивілізаційних македонських надбань. Адже в Європі давно зрозуміли, що глобалізаційні адепти, пропагуючи загальнолюдські цінності, прагнуть витиснути давні культури в історичні реєстри, не сприяючи їхньому відродженню. Про це дбають самі македонці. (До слова, про реєстри: у список ЮНЕСКО внесено архітектурні пам'ятки м. Скоп'є, м. Охрид). Рекреація цих та інших спадків минулого, збереження великих тектонічних озер (Охрид, Преспа), неповторних гірських ландшафтів, розвиток туристичного бізнесу — золотий коник македонців. Кожен із 36-ти районів Республіки

Ці книжки завдяки Вірі Чорній-Мешковій прийшли до читачів Македонії

Далі буде.

Проблеми раннього розвитку дітей у сучасному світі стають дедалі актуальнішими. Існує безліч методик, які допомагають дітям набагато швидше і раніше від однолітків навчитися читати, писати, вивчити іноземну мову, набути різноманітних навичок, без яких не може прожити людина в суспільстві. Комп'ютер упевнено увійшов у наше життя, і це неминуче веде до того, що наші діти знайомляться з ним ще з пелюшок і виявляють до нього значний інтерес. Не міркуватимемо про плюси та мінуси такого стану речей, адже такий час, у якому ми живемо, і треба розуміти, що дітей не вберегти від комп'ютера заборонами. Правильніше включити комп'ютерні ігри до комплексу розвитку. Важливо, щоб ігри були педагогічно виважені, тоді заборонений плід у вигляді комп'ютера принесе дитині лише користь. Зубрити підручники багатьом нудно і нецікаво, чого не скажеш про гру та розваги, особливо коли водночас вивчаєш нове. Такий спосіб навчання допоможе дитині в ігровій формі пізнавати навколишній світ, отримувати первинні знання з різних галузей науки, розвивати увагу, логічне та просторове мислення, пам'ять та посидючість. З таким багажем можна сміливо вирушати до школи.

Уже не вперше Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та рекордінгова компанія “Атлантик” об'єднуються у творчий тандем, випускаючи ексклюзивні диски на культурологічну тематику. У їхньому спільному доробку дві серії — “Українська колекція. Етнічна музика України” та “Замки України”. А сьогодні ми презентуємо читачам “Слова Просвіти” нову колекцію дисків для дітей освітнього спрямування, розпочинаючи рубрику “Дитяча колекція”. Ця серія охоплює всі найцікавіші й найпотрібніші теми, здатні зробити навчальний процес цікавим і захопливим для дітей. Сьогодні зібрання набуває популярності, оскільки не має аналогів на ринку українськомовної мультимедійної продукції. Деякі диски було відзначено дипломами всеукраїнських виставок. Докладніше про це — у розмові зі співавтором ідеї Юрієм ГАНДЗЮКОМ, директором рекордінгової компанії “Атлантик”.

— Нагадаймо читачам передісторію створення проекту.

— Наша компанія існує з 1990 року і займається створенням, виданням та підтримкою переважно українськомовних музичних та мультимедійних проектів. Кілька років тому ми зрозуміли, що на ринку майже нічого українськомовного для дітей нема, а отже, Україна втрачає дитяче мовне середовище. Чому говоримо, що дедалі менше дітей послуговується українською мовою? Харків, Полтава, Запоріжжя майже всуціль російськомовні, а ще до війни були українськомовними. Коли українськомовна дитина вмикає комп'ютер, то змушена користуватися російськомовними програмами, бо інших просто немає на теренах України для дітей дошкільного і шкільного віку. Нині п'яти-семирічні діти починають користуватися комп'ютерами. Навіть чотирирічні опановують прості програми — ігри, мультфільми, картинки. До слова, у початковій школі дозволяють користуватися комп'ютером лише 15 хвилин на день. Але реальність така, що комп'ютер замінює книжки. Діти саме так прово-

дять вільний час. Електронні енциклопедії та навчальні програми з історії України, наприклад, пишуть у Росії, завозять сюди, тож працюючи з такою програмою, дитина перестав послугуватися українською мовою, бо вона спілкується з комп'ютером російською. Щоб це змінити, ми почали створювати українськомовні навчальні програми з елементами гри для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Започатковуючи колекцію, ми спілкувалися з головою ВУТ “Просвіта” Павлом Мовчаном і вирішили працювати над нею разом. Сьогодні “Просвіта” профінансувала 11 проектів, а ми вже створили і видали пробний наклад — 41 проект. Це своєрідна енциклопедія для дітей з різних галузей знань. Є кілька програм, розрахованих на малюків 3—4 років — абетка та логіка. Інші проекти розраховано на дітей 5—11 років. Традиційно більшість проектів складаються з восьми розділів. Це своєрідні рівні, на кожному з яких є теоретична частина, ребуси, кросворди, загадки, скоромовки, тематичні мультики, різноманітні цікавинки, відеосюже-

ДОПОМОГТИ ДІТЯМ ДУМАТИ УКРАЇНСЬКОЮ

Фото Олеса Дмитренка

ти. Проходячи розділ, дитина може відповісти на десять тестових запитань на засвоєння матеріалу. Якщо вона тест проходить, комп'ютер пропускає її на наступний рівень, якщо ні — пропонує пройти розділ знову. У кожному диску є обов'язкове посилання на Україну, незалежно від тематики програми. У диску “Винаходи та відкриття” є розділ “Винахідники України”, у “Видатних композиторів світу” — “Композитори України” тощо.

— Де, на Ваш погляд, варто поширювати цю продукцію?

— Ринок України настільки слабкий, що така продукція вкрай потрібна. Поширювати її лише у школі — недостатньо. Ми створюємо диски не за шкільною програмою. Ідеологія нашої серії — це своєрідна енциклопедія для дітей українською мовою. Тобто, готуємо дітей сприймати різні предмети. Історію України вивчають у школі в п'ятому класі. Ми подаємо її у двох частинах. Дитина, приходячи у п'ятий клас, вже орієнтується в предметі, бо в ігровій формі ознайомила з ним раніше. На моє глибоке переконання, ці диски повинні бути в кожній сім'ї. Деякі з них українолюбні, наприклад, правила дорожнього руху. Так ми убезпечуємо життя наших дітей.

Щодо торгівлі. Мало розповсюджують диски в мережах спеціальних магазинів з їхнього продажу, адже весь український продукт некомерційний. Магазины майже не беруть його на продаж. Ви можете пересвідчитись у цьому самі, зайшовши до будь-якого з них і полічивши, яку кількість становлять українськомовні, російськомовні та англійські проекти. Дитячого продукту майже зовсім не існує. Диски справді важко поширювати, бо торговельні площі дуже дорогі, набагато вигідніше продавати продукцію російської естради.

— Є школи, зокрема у селах, де не всі діти мають можливість працювати з комп'ютером. Чи плануєте телевізійні проекти для того, щоб демонструвати й популяризувати продукцію на телебаченні?

— Безперечно. У наших планах створення DVD-продукту на основі всіх дисків — зняти цікавинки, але залишити всю фактуру. Це можли-

во, але коли робимо телевізійний продукт, то зникає інтерактив. Тоді не можемо пропонувати тести, дитина вже не так тісно співпрацює з програмою, адже не має змоги натискувати на клавіші, відповідати на тестові запитання.

— Чи не думали, що таку продукцію можна адресувати не лише дітям, а й молоді? Наприклад, тема просвітництва, боротьби зі шкідливими звичками, наркоманією.

— За два з половиною роки ми випустили 41 диск, робота триватиме, але в пасивнішому режимі. Наприклад, раз на три місяці випустимо новий диск, якщо вважатимемо, що це буде цікаво та корисно.

Нині починаємо методично створювати колекцію за шкільною програмою. Жоден диск ще не вийшов, але майстер дисків вже є, створюємо поліграфію і друкуємо. Існує “Українська мова для 5 класу”, “Українська література для 5 класу”, “Зарубіжна література для 5 класу”, “Українська мова для 6 класу”, “Українська література для 6 класу”, “Зарубіжна література для 6 класу”, “Фонохрестоматія з англійської мови для 5 та 6 класу”, а також для 7, 8, 9, 10, 11 класів з різних предметів. Проблема у тому, що перебиваємо на стіку одинадцятирічного і дванадцятирічного навчання. За дванадцятирічною системою програм для 8 класу майже не існує, їх ще не створили. Тож є сенс зачекати, щоб наші диски відповідали шкільній програмі. Є кілька проектів для молоді. Вони здебільшого пов'язані зі збереженням навколишнього середовища. На 1 вересня вони вже існують.

— Чи може це також бути засобом просвітницької діяльності?

— Це і є засоби просвітницької діяльності. Хочемо, щоб наші діти були освіченими, це наша основна мета. Пропаганда навчання, всього українського (міфи України, українська мова, українські народні казки, диск “Я і Україна”) — у цьому напрямі працюємо. Постійно проводимо презентації, організуємо виставки, буваємо у школах, технікумах. Презентували диски на факультеті початкової освіти педа-

гогічного університету. До слова, отримали грифи Міністерства освіти і науки “Рекомендовано для використання в школі”.

— Чи зацікавилася Міністерство освіти Вашою продукцією, чи допомагало презентувати і пропагувати її?

— Ми спілкувалися з міністром освіти Іваном Вакарчуком, якого зацікавила наша продукція. Думаю, разом робитимемо багато проектів, і міністерство підтримає видання цієї серії. Жоден попередній міністр не виявляв зацікавленості до нашої роботи, мабуть, вважали, що все це непотрібно. Ми надсилали листи, але ніколи не одержували відповіді.

— Як оцінюють Ваш проект на ринку?

— На жаль, на ринку майже немає української продукції. Але попит на неї досить значний. Українськомовних проектів видають лише 6—7 % від загального накладу музичних і комп'ютерних дисків.

— Чи визначено нові теми, які наступні альбоми плануєте випустити?

— Починаємо серію з робочою назвою “Визначні постаті України”, хочемо видати українську колекцію “Видатні діячі культури України” та “Визначні державотворці України”. Працювати над ними почнемо у другій половині року, а готовий продукт буде наступного. Підтримуємо вже існуючу серію, поповнюючи її новими проектами: “Етнічна музика України”, “Рок-легенди України”, “Золоті пісні України”, “Українські народні пісні”. Започаткували серію сучасної інтерпретації традиційної української музики, тобто записуємо автентичні народні пісні, робимо сучасне аранжування, акапельні фонограми накладаємо на аранжування. Так отримуємо український “Deep forest”. Тобто намагаємося автентично донести до сучасної молоді.

Тож роботи багато, головне, щоб це було потрібно молоді та старшому поколінню, адже акцентуємо увагу на одній з найголовніших тем просвітництва.

Спілкувалася
Марія СКРИННИК

● ДО 140-РІЧЧЯ “ПРОСВІТИ”

**Михайло ЛІЦОВСЬКИЙ,
Йосип ПАРУБОЧИЙ,**
заступники голови районного
об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка,
м. Радехів Львівської обл.

“Весна народів” 1848 року пробудила українців, які стогнали в ярмі, до боротьби за звільнення від рабства, від національного і соціального гніту, невизначеності й меншовартості.

Віковий гніт не стер з лиця землі наш народ, нашу культуру, нашу ментальність. Пам'ять про героїчне минуле кризь плин часу гартувала волю і прагнення народу до свободи і незалежності. Цю велику місію виконує передова українська інтелігенція: духовенство, учителі, свідомі частина робітників і селян.

1861 року в середовищі студентської молоді визріває ідея створення товариства “Просвіта”, яке організаційно сформувалося 8 грудня 1868 року. Першим головою обрали професора Анатолія Вахнянина. Основним завданням “Просвіти” на той час була просвітницька діяльність, зокрема книгодрукування — дієвий засіб поширення знань серед українців. Товариство виступило ініціатором запровадження української мови у школах, гімназіях, торговельних і промислових училищах. Для цього видавали підручники для початкових шкіл.

Підвищення ролі “Просвіти” сприяло утворенню читалень та філій на теренах Галичини.

Читальню “Просвіти” в Радехові, у якій налічувалося 130 членів, заснували 15 травня 1897 р., а 8 грудня 1908 року заснували філію, першим головою обрали пароха із с. Середпільці о. Дмитра Йосиповича.

Центром національно-культурного життя Радехівщини стає Народний дім, збудований 1912 року на народні кошти. Перед Першою світовою війною у повіті діяло 35 читалень, при яких існували аматорські гуртки, хори й бібліотеки.

Війна зупинила активне просвітницьке життя. Після проголошення ЗУНР товариство “Просвіта” стало основою міністерства освіти.

Війну програли. Польська окупація Галичини ще більше загострила українсько-польські відносини, що вивело “Просвіту” на передній край боротьби за збереження української ідентичності.

У роки протистояння велику роль у просвітницькому русі відіграли видатні громадсько-політичні діячі Радехівщини: Володимир Пелліх, адвокат Ярослав Селезінка, лікар Роман Мотлюк, учитель Василь Кудрик, повітовий організатор читалень Михайло Панасюк, о. Іван Кінаш, Леонід Олійник, Кирило Лиховид та багато інших.

“Просвіта” з її розгалуженою системою читалень та бібліотек відіграла важливу роль у формуванні національної свідомості, духовного культурного відродження Радехівщини. 1939 року в повіті діяло 45 читалень

Народний дім, збудований 1912 р. Сучасне фото

ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ

(4 490 членів), 39 бібліотек із книжковим фондом 12 395 примірників, 2 646 читачів.

Радехівська філія “Просвіти” була організатором багатьох громадських і політичних заходів: аматорські гуртки, хори, читальні. Бібліотеки стали центром культурно-освітнього, мистецького та політичного життя радехівчан. Шевченківські вечори, свята пісні й праці, жіночі свята, спортивні змагання, фестини стали невід'ємною складовою буття людей.

А політичні акції, такі як імпреза на смерть Михайла Грушевського у листопаді 1934 року, повітове свято “Просвіти” 1935 року, діяльність спортивного товариства “Сокіл” викликали шалений наступ колоніальної влади на права і свободи українців.

Польська влада, зокрема староста Міхальський, дав завдання польській поліції встановити жорсткий режим і заборону будь-якої “антипольської” діяльності українських організацій. За його розпорядженням починаються систематичні обшуки в читальнях “Просвіти”, українських громадських організаціях. Від обшуків не були застраховані навіть священники.

Так, 4 жовтня 1930 року на ревізію читальні “Просвіти” до Холоєва (нині Вузлове) прибуло 27 поліціантів, які вилучили з бібліотеки і читальні все, що викликало в них підозру. Наслідком поліцейської акції були арешти активістів “Просвіти” та Союзу Українок: В. Селезінки, о. В. Пелліха, Неоніли Селезінки, заборона товариства “Сокіл”, закриття читальні.

Відділ “Просвіти” у селі Стремільче у цей період розгорнув широку роз'яснювальну й ідейно-виховну роботу серед селянської молоді. Просвітняники викоринювали залишки впливу москвофільства та марк-

Просвітняники с. Стремільчого, 1930 р.

систської ідеології. Отже, “Просвіти” доводилося вести боротьбу не лише проти офіційної влади, а й проти проникнення комуністичної ідеології в українську спільноту. Кошти на спорудження читальні давали “майже всі (хоч деякі задуранені багаторічною кацапщиною)”.

У селі глибоко переосмислювали національну ідентичність. І це було заслугою “Просвіти”.

Розв'язка настала 1939 року, коли більшовицький режим, який не міг пробачити “Просвіти” її виняткової ролі у формуванні свідомості української нації, почуття гордості за свій народ, ліквідував товариство “Просвіта”, а найкращі його представники стали в'язнями ГУЛАГу. Така доля спіткала видатного діяча “Просвіти” і “Рідної школи” Ярослава Селезінку, Михайла Панасюка, Василя Прохурського та інших. Це стало великою втратою для культури України. Масово знищували книжки, рукописи, архівні матеріали незалежно від їхньої ідейної спрямованості. Свою діяльність “Просвіта” продовжила у діаспорі, вносячи вагомий доробок в українську культуру.

Наближення краху тоталітарної системи пожвавило громадсько-політичне життя на Львівщині та відродження “Просвіти”. 2 червня 1988 року у Львові відбулася установча конференція Товариства української мови ім. Т. Шевченка. Затвердили статут та організаційні засади. 1990-го на Львівщині вже діяло 312 міських і районних об'єднань, 1 141 осередок, 778 тис. членів.

У нашому районі за активного сприяння профспілкових комітетів освіти у кож-

ному селі при школах створили низові організації “Просвіти”, які на установчій конференції 30 липня 1989 року утворили районне об'єднання Товариства української мови ім. Т. Шевченка. Першим головою товариства обрали вчителя Сергія Сторощука.

Перші роки діяльності Товариства були непростими. Залучали людей до активної політичної діяльності, налагоджували тісні зв'язки з новими політичними утвореннями, проводили широку пропагандистську й організаційну роботу щодо виборів до Верховної і місцевих рад. Водночас товариство працювало над відродженням українських традицій і культури.

1992 року товариство з ініціативи лауреата Шевченківської премії Йосипа Парубочого, голови місцевого осередку Арсена Полянського, голови районного об'єднання Сергія Сторощука, професора Петра Сікорського, краєзнавця Івана Діка й активістів виступило ініціатором встановлення пам'ятника Маркіянові Шашкевичу, який з

Хор “Просвіти” у церкві Святого Миколая. м. Радехів

Далі буде.

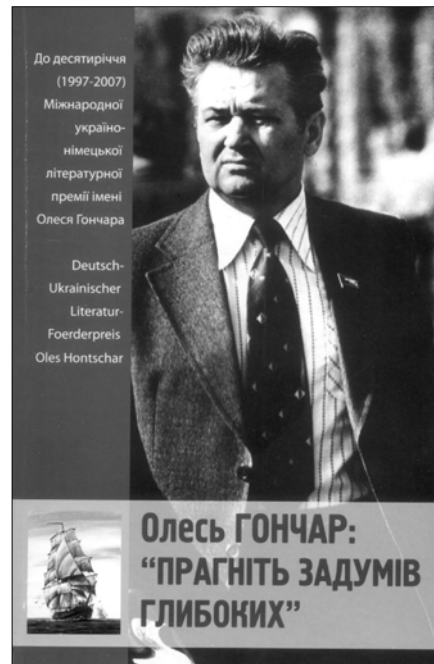
Ніна ГНАТЮК

«ДЯКУЮ БОГУ, ЩО НАРОДИВСЯ УКРАЇНЦЕМ»

Уперше я побачила Олесь Терентійовича Гончара на нараді творчої молоді у березні 1963 року. Його присутність на відкритті цього заходу Комісії по роботі з молодими, якою опікувався Павло Тичина разом із Володимиром П'яновим, не була лише формальністю. Олесь Терентійович разом з Андрієм Малишком, Платоном Вороньком, Абрамом Кацнельсоном, Любов'ю Забаштою, іншими відомими письменниками уважно слухали вірші старшокласників з усієї України, відзначали кожен вдалий образ, рядок, дуже тактовно робили зауваження і давали поради, якщо чиїсь перші поетичні чи прозові спроби видавалися їм слабкими.

Саме з благословення Олесь Гончара видавництво "Молодь" видрукувало 1966 року мою першу збірку віршів "Пелюстка грому", про яку тепло відгукнувся Павло Тичина.

З Олесем Терентійовичем доводилося зустрічатися не раз під час нарад творчої молоді, письменницьких з'їздів, пленумів, декад літератури. І хоч яким завантаженим був О. Гончар — академік, голова Спілки письменників, голова Української ради миру, член редколегії багатьох видань — він завжди знаходив час поспілкуватися з земляками, побратимами по перу, учнівською і студентською молоддю, відповідав на листи своїх численних адресатів. І я бережу конверт і аркушик з його

розбірливим почерком, добрими, окрилюючими словами.

Про Гончара-письменника, його романи, повісті, новели, публіцистику написано багато. А ми часто забуваємо нагадувати сьогоденній політичній, науковій і творчій еліті, сучасній молоді, якою прекрасною, світлою, багатогранною особистістю була ця неймовірно працююча, шляхетна й водночас мужня і смілива людина. Усі трагедії й болі українського народу він вбирав своїм серцем.

"Дякую Богові, що дав мені народитися українцем", — у цих словах Олесь Терентійовича уся його душа, всі обшири краси і

мудрості, що давали йому насагу, невтомність, віру.

Шевченківському лауреатові Василеві Захарченку належать такі рядки: "Олесь Гончар — це явище. Щасливе, світле явище, явлене Богом для нас, українців, і з часом ми це усвідомимо".

Нинішній рік для нас — рік Олесь Гончара. До 90-річчя класика української літератури вийшло чимало монографій, збірників статей, спеціальних випусків журналів.

Серед них — монографія доктора філософських наук, професора, декана філософського факультету Полтавського державного педагогічного університету

імені В. Короленка Миколи Степаненка "Публіцистична спадщина Олесь Гончара", збірка літературно-критичних статей письменника, фрагменти щоденникових записів, листів "Олесь Гончар і Придніпров'я", підготовлена працівниками Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького за підтримки Всеукраїнського благодійного фонду "Україна—ЮНЕСКО".

Безсумнівно, увагу читачів привертає і видання "Олесь Гончар: Прагнись задумів високих", (упорядник — Віталій Абліцов), що знайомить читачів із фундаторами, історією запровадження, лауреатами першої в Україні Міжнародної недержавної українсько-німецької літературної премії О. Гончара, яку заснували десять років тому прихильники таланту автора "Собору" — письменниця Тетяна Куштьєвська та меценат Дітер Карренберг (Ессен, Німеччина) для підтримки творчої молоді України.

14 липня, в день пам'яті Олесь Гончара, до його пам'ятника лягли квіти з рук багатьох шанувальників таланту, рідних і близьких. Та слово Олесь Гончара, його дух — живі. Кожен, хто усвідомлює себе українцем, кому дорога ця земля, хто чує її материнський голос, повторює за Олесем Терентійовичем: "Живи чесно, живи правдиво. Людина людині повинна світити. Людина — відблиск Всесвіту!"

Ніна ГНАТЮК

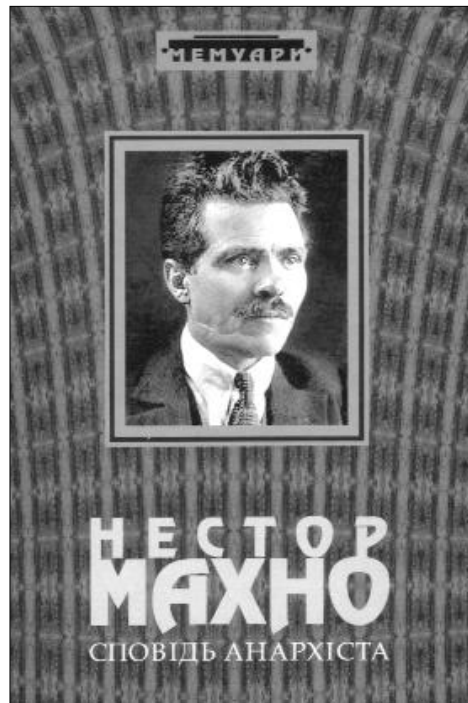
НЕСТОР МАХНО,
ЯКОГО НЕ ЗНАЄМО

Як зазначив у передмові до книжки мемуарів Нестора Махна доктор політичних наук, професор Микола Головатий, тяжко відшукати у нашій історії, у пам'яті народу постать колоритнішу і водночас складнішу, суперечливішу. Люди старшого віку пам'ятають його з радянських фільмів, де отамана показували шаржованим уособленням анархізму — патлатим, крикливим, немилосердним рубакою. А яким був насправді батько Махно, сміливець-відчайдух, командир-самоук?

Доля цієї легендарної особистості часів Громадянської війни непроста, навіть трагічна — голодне дитинство, десять років в'язниці, смертний вирок, десятки блискучих воєнних операцій, одинадцять замахів на життя, тридцять рубаних і вогнепальних ран, контузія, втеча за кордон, смерть на чужині.

Змінювалися покоління, народжувалися і розвалювалися могутні імперії. Європу шматували війни, відходили в забуття все-сильні вожді. А ім'я Нестора Махна досі привертає увагу, воно не припало пилом історії. Його іменем називають громадські об'єднання, школи, йому споруджують пам'ятні знаки. І всі, хто цікавиться історією, прагнуть зрозуміти феномен Нестора Махна. Цьому, сподіваємося, сприятиме 600-сторінкове зібрання мемуарів "Нестор Махно. Сповідь анархіста", видрукуване у столичному видавництві "Книга роду".

Відкриваючи презентацію книжки, що відбулася у Будинку письменників, директор видавництва Микола Славинський чимало цікавого розповів про бурхливе життя легендарного вождя селянських повстань 1918 — 1921 року — батька Махна. Ідеали, якими він керувався, були прості та зрозумілі селянству. Він об'єднував широку масу і вів за собою, щоб "заволодіти землею і зайнятися виживанням зі свого тіла паразитів, які нічого не виробляють, живуть у достатку і розкоші". Махно усвідомлював, що Україна повинна мати власний національний шлях розвитку. Він прагнув до народного самоврядування, самоорганізації. Масові збори в антів, віча у слов'ян, козацькі ради в запорожців, а в Нестора Махна — добровільні сільськогосподарські комуні. Він кидався між лівими і червоними, саможертвовно боровся за звільнення селян, прагнучи утвердити господаря на власній землі.

Нестор Махно був надзвичайно популярним у ті часи, його підтримали тисячі однодумців. І його, анархо-комуніста, як Нестор називав себе, прагнули використати більшовицькі вожді. Нестора Івановича гостинно приймають у Кремлі Свердлов і Ленін, закликають подвоїти зусилля у боротьбі з ворогами революції.

Для Махна виготовляють фальшивий український паспорт на ім'я Івана Шепеля, з яким він знову повертається в Україну і формує збройні загони, до кінця 1918 року встановлює свою владу в 72 волостях. У документах тих років воєначальник підписується — головнокомандувач революції батько Махно.

За взяття Бердянська і Маріуполя командира 30-тисячної селянської армії нагороджують орденом Червоного Прапора: він був одним із перших кавалерів цієї бойової

нагороди. А невдовзі, побачивши силу і вплив Махна, більшовики кидають проти нього майже 250-тисячну армію з артилерією, бронепоездами й аеропланами.

Нестор Махно, хоч і не мав повної середньої освіти, володів даром інтуїції, комунікабельності, умів стратегічно мислити, розумівся в людях, був непоганим психологом і організатором.

У спогадах Нестор Махно передбачає справжню сутність більшовицької влади. Читаємо: "Дуже часто можна було почути серед селян їхню справжню думку про дореволюційну і революційну владу. Вони говорили, ніби жартома, але насправді всерйоз і завжди з особливим боєм і ненавистю, що дурня Миколу Романова від влади прогнали, другого дурня почав було розігрувати Керенський; тепер і цього прогнали. Хто ж після нього почне розігрувати в наш час, за наш рахунок цього дурня?"

— Володька Ленін! — говорили одні. Інші говорили: без "дурня" не обійтися. (Під словом "дурень" вони розуміли завжди владу). Місто для цього тільки й існує: його ідея і система дурна: місто викликає до життя цього "дурня", — казали селяни".

Уже тоді Нестор Махно передбачав, які випробування і смертельні загрози становлять простим людям ті, хто прийшов до влади у листопаді 1917 року. "В перших числах грудня в Єкатеринославі фактично уже торжествували блок більшовиків і лівих соціалістів-революціонерів. Гуляйпільський район, визначаючи ці партії за революційні, тут же безпомилково визначав ступінь їхньої революційності.

Трудящі говорили: "Ми поважаємо більшовиків і лівих соціалістів-революціонерів за їхню активну діяльність в революції. Ми вітаємо їх, як стійких борців. Всюди запроваджуються комісаріати. І комісаріати ці більше із поліцейським обличчям, ніж з обличчям рівного брата, що прагне нам пояснити, як краще було б нам облаштуватися самостійно, без окриків начальників, які жили на нашій шії досі й не принесли нам нічого доброго, крім шкоди. А якщо цього праг-

нення революційної влади зараз не видно, якщо замість цього запроваджуються поліцейські інстинкти, із яких, замість порад, сипляться окрики начальства, то в майбутньому... стане смертю і знищенням свободи і незалежного життя, до яких ми прагнемо".

Чи не так сталося, як передбачав селянський командарм у паризькій еміграції?

1926 року з нагоди видання першого тому "Спогадів" Нестор Махно написав: "Про одне лише доводилося шкодувати мені, випускаючи цей нарис у світ, що він виходить не в Україні і не українською мовою. Культурою український народ крок за кроком йде до повного визначення свого індивідуального ества і це було б важливо".

Директор книжкової палати Микола Сенченко, керівник Асоціації книговидавців Олександр Афонін наголосили на потребі ширшого розповсюдження цього видання, що проливає світло на багато сторінок вітчизняної історії, трагізм революційних подій в Україні. Але де взяти цю потрібну книжку вчителів історії, який живе у віддаленому селі? Настав час відновити мережу книжкових магазинів, систему замовлення літератури за тематичними планами, послугу "Книга — поштою". Авторитет книжки не може власти — вправ інтелект влади. Хто має право позбавляти українців власної культури, мови, книжки?

Про потребу підтримки урядом національного книговидання говорив відомий письменник-сатирик Олег Черногуз.

"Про Нестора Махна ще за життя ходили легенди, — відзначила голова Дніпропетровської обласної організації НСПУ Леся Степовичка. Уявляєте — Нестор Махно на білому коні в'їжджає в музей Яворницького. Нестор Махно — це безсмертя народного духу, його живої енергії".

Прах Нестора Махна покоїться на Паризькому кладовищі Пер-Лашез. Родина не мала коштів на оплату землі, тому тіло Нестора Івановича кремували.

У вересні 1986 року мені довелося з групою туристів з Вінниці відвідати Париж, побувати на цьому кладовищі, постояти біля могили 18 паризьких комунарів. Але ніхто не сказав, що поруч — прах Нестора Махна в урні № 6686.

Історія довго замовчувала імена своїх творців. Лише тепер видавництво "Книга роду" повертає спогади Нестора Махна про пережите, його погляд у майбутнє.

Валентина ДАВИДЕНКО

Він — з виняткових людей. Такі біографії потім обростають легендами, і тяжко дошукатися, де правдиві факти, а що приписано людським захопленням чи заздрістю. Тому в своїй розповіді я вирішила не ділитися особистими враженнями й оцінками, а лише якомога точніше переповісти зміст почутого від першої особи та висловлювання про його обдарування інших людей. Але найбільше портрет цього унікального українця розкривається через його книжку “Пагінець надії”, яка недавно вийшла у видавництві “Каменяр”. Тож її теж цитуватиму в цьому нарисі. Отже, Климентій Михайлюк — письменник і лікар. Це перше, чим відомий він в Україні й за її межами. А ще психолог, політолог, художник, композитор.

Його справжня доля теж ніби виписана талановитим романістом, але з надміром фантазії. І все ж, хоч як важко повірити, але всі ці події вмістилися у біографію *звичайної* (для себе залишаю знак запитання) людини, нашого сучасника.

Двадцять сім років тому йому вдалося передати за кордон рукопис своєї поетичної збірки “Правда кличе” під псевдонімом Володимир Дуб. Вона вийшла в Канаді, і сталося так, що справжнє ім'я автора не розкрили, хоч КДБ займався цією справою з усією серйозністю. А вже в часи незалежності наклад 3 000 примірників іншої його книжки спалили зловмисники. На Михайлюка сфальсифікували судову справу і наклали непомірні штрафи, лише через Європейський суд він зумів відстояти себе.

І в цей самий час уже тисячі людей завдячували своїм життям лікарю, який врятував їх за безнадійних обставин. Климентія Івановича мені представила теж одна з його пацієнток — киянка Віра Романівна, яка слухає мої радіопрограми з “незвичайними людьми”, і хотіла якомога більше почути про такого видатного українця. Тож я, звичка уточнювати, наскільки легендарний ореол відповідає істинному, зателефонувала львівським знайомим і запитала, чи знають вони щось про дивовижного лікаря зі Стрия. Ті охоче підтвердили: “Так, ось недавно він урятував чоловіка від неминучої ампутації, вилікувавши йому тяжку гангрену ноги”. А вже потім я побачила на прийомі у Михайлюка пацієнтів, від яких давно відмовилася офіційна медицина. Одній молодій жінці вже навіть перестали телефонувати з медичного центру, де вона перебувала на обліку, вважаючи, що її немає серед живих. Вона ж, після кількох курсів лікування у Михайлюка, через півроку повернулася на роботу. Її колеги сприйняли це як справдешне диво.

Низку таких вражаючих свідчень я могла б подовжити, але її знайде читач наприкінці книжки “Пагінець надії”, де вміщено листи з подяками від людей, яких врятував лікар. Назву лише: 17 тисяч пацієнтів, яким вдруге подаровано життя завдяки унікальній методиці Михайлюка. Майже три тисячі жінок із діагнозом “безпліддя” стали щасливими матерями. Його життєве кредо — бачити свою націю здоровою. Климентію Івановичу пропонували роботу за кордоном, власну медичну клініку, адже він зцілює багатьох іноземців із різних країн. Однак стрийський лікар каже: “Я ніколи не залишу мій бідний народ, працюватиму насамперед для нього”.

*Минає день,
І так мені болить
Оця маленька відгоріла днина!
А білий сніг на білім тлі лежить,
Як в сповитку розплакана дитина.*

Зі збірки “Сповідь”. Я перечитала ваговитий томик “Пагінець надії”, оформлений, як і попередні книжки, його малюнками, і навіть порадила авторові деякі з новел покласти в основу майбутньої повісті та видати окремою книжкою. Але нинішнє видання, можливо, найоб'єктивніше представляє Михайлюка в усіх іпостасях: публіциста, поета, прозаїка, філософа. Він пише зазвичай ночами, бо довгий робочий день заповнений турботою про пацієнтів. Іноді скаржиться, що хотів би ще попрацювати над удосконаленням методики, пошукати ліки від недуг, які ще не лікує, як, наприклад, діабет, але бракує часу. Свій природний дар діагностувати лише з допомогою очей і рук він доповнив навчанням у Львівському медичному інституті та кандидатською дисертацією. Власне відкриття називає “методом живої води”. Це ін'єкції з десяти трав. Лікар сам

підготував креслення апарата, який йому сконструювали за кордоном. З його допомогою відбирає із трав'яного соку, за його словами, “ядро”, з десяти літрів лише 80 грамів стають ліками. За свій дар щоденно дякує Богу. Навіть приймаючи пацієнтів, подумки запитує: лікувати цю людину чи ні. Каже, що завжди одержує лаконічну відповідь: “так” або “ні”.

Поєднати такі різні грані особистості, як і колізії його життя, непросте, бо це може викликати подив чи й недовіру. Так само, у книжці зібрано поезії, серед яких є найпростіші, зрозумілі й маленьким дітям, і складні філософські есеї, аналітичні літературознавчі розвідки (“Мої роздуми над ліричною драмою І. Франка, або “Зів'яле листя” у його серці й

Климентій Михайлюк

ЖИВА ВОДА ДЛЯ НАС

Мати Текля Михайлюк, студентка Віденського університету

пам'яті”), дивовижна за стилістикою проза (як текст “Ніч у готелі”), пісні, до яких сам створив музику.

Малювати теж не вчився ніколи, але показав мені композицію, створену за кілька годин до нашої зустрічі: “Годиться для обкладинки моєї дитячої книжечки?” Чом би й ні: кумедні ведмежата, які грають і танцюють на галявині. Справжня книжкова графіка, створена кольоровими олівцями. Так проілюстрував усі свої видання.

Розмовляємо про наболілі проблеми сьогодення, бо дуже непокоїть про політичні колізії, стан українства в державі, рідну мову і раптом: “Ісус Христос є насправді, і Божа Матір. Він дуже лагідний, завжди проходить на поміч. Тільки треба прохати, не за першим разом, то за іншим допоможе”. А в есеї Михайлюка “Шукай людину за кожним обличчям” є такі рядки: “Ангели — це люди, які є прозорими. Це люди, які пропусають крізь себе світло. Там, де вони є, все стає світлим, ясним, зрозумілим. Це наповнені життям люди, які воскрешають мертвого.”

Ангели — це люди, які отримали трішки справжньої радості раю. Повірте мені, ангели — це істоти з плоті і крові, які тримають світ у полі зору. Глибоко в них ти відчуваєш таємницю незбагненої доброти, яка сходить на тебе, і відчуваєш її у всьому. В них любов стає матеріальною, такою, що тобі хочеться обійняти її. Через цих людей я відчуваю, як Бог наближається до мене з усією його ніжністю і турботою”.

На одній із світлин, вміщених у книжці, — мама Климентія Івановича Текля Михайлюк із родини Долішніх. Вона була тоді студенткою Віденського університету. Вивчала філологію. Там познайомилася з його батьком Іваном Михайлюком, якийсь час вони мешкали і працювали у Відні. А потім повернулися до батьків у Стрий. Климентій втрапив батьків у ранньому дитинстві, сирітство було тяжким. Але вже тоді відчув у собі дар “бачити” людей...

У книзі пише про причини різних людських недуг. Скажімо, “Про нервові захворювання”.

“Егоїстичні люди, які не вміють віддавати, захворюють нервовими захворюваннями.”

Кожна людина існує у павутинні взаємозв'язків з іншими людьми. І коли вона перестає віддавати, всі ниточки-павутинки розриваються. Система життєвого забезпечення в самій людині має вигляд цих павутинок-зв'язків між людьми. Вони порушуються — і порушується зовнішня система віддавання, так само як і внутрішня система нервової регуляції. Людина, яка не віддає, перестає одержувати. Вона впадає в нескінченні депресії в очікуванні енергії ззовні. Але енергія в світі не додається, а лише циркулює між Богом і людиною. Ця нерукотворна Божественна енергія, яка регулює міжлюдські стосунки, є нескінченною, але входить і виходить, постійно циркулює, очищуючи людські душі. Якщо десь стається розрив, і вона не виходить з якоїсь точки, то перестає сюди і надходити. Людина, яка перестає віддавати, ніби вилучається з колообігу Божественної енергії. У людських взаєминах вона залишається відрізаною від очищувальної взаємної любові до людей. Вона стає непричетною до життя і любові і ніби падає в холодну прірву і депресію”.

Розповів, що якось на прийом привели молоду дівчину, в якій родич — знаний лікар-невропатолог. За чотири місяці стаціонарного лікування їй не змогли допомогти, права рука так і залишилася нерухомою. Михайлюк зробив хворій ін'єкцію і попросив медсестру поставити чайник: “Через 15 хвилин питимемо чай”, — сказав гостям. “А в мене це строго — за 15 хвилин медсестра принесла чайник, я налив у чашечку хворій і кажу: “Беріть, прошу, і цу-керки беріть”. Вона дивиться сумно. А я їй наказую: “Швидше беріть, правою рукою, Ви вже можете!” Вона простягає руку і справді бере. І залишається сльозами: чому ж мене стільки мучили крапельницями й уколами в лікарні, а Ви за 15 хвилин вилікували?!”

До нього з великою пошаною ставилися в Народному медичному інституті в Тибеті, хоч там і своїх фахівців, які поєднували знання офіційної медицини і нетрадиційне лікування та власні здібності, було чимало. Михайлюк прожив у Тибеті сім років, як наділений особливим хистом, мав там державну стипендію, лікував і свою професуру. Каже, що бачив і старовинні сувої та книги. Вивчав усе, що пропонувала східна медицина й філософія, але застосовує вибірково. Наприклад, його вчителі великої ваги надають фізичним вправам, прийомам східної боротьби для зцілення. Він не вбачає в цьому особливого ефекту, його засо-

би значно сильніші. Недарма ж найповажніші духовні особи в Тибеті під час зустрічі з Климентієм Івановичем шанобливо схилялися, піднімали руки до неба, вказуючи, що дар його звідти.

...У книзі “Пагінець надії” виводить тридцять Законів життя.

4. Закон плати. Платити потрібно за все: за дії і за бездіяльність. Що буде дорожче? Інколи відповідь очевидна лише в кінці життя, на передсмертній ложі — дорожча плата за бездіяльність. Уникнення невдач не робить людину щасливою. “У моєму житті було багато невдач, більшість із них так і не трапилося”, — слова синам старого перед смертю.

7. Закон коромисла. Якщо людина чогось хоче, а воно недосяжне, потрібно придумати іншу зацікавленість, рівновелику за силою першій.

14. Закон розвитку. Життя змушує людину вирішувати ті завдання, від вирішення яких вона відмовляється, котрі вона боїться вирішувати, вирішення яких уникає. Але ті завдання все одно доведеться вирішувати вже на новому витку свого життя. І напруга емоцій, переживань... будуть усе потужнішими, а ціна вирішення — вищою. Від чого втікаємо, до того і прийдемо.

23. Закон дзеркала. Те, що людину драгує в оточенні, є в ній самій. Те, що людина не хоче чути від інших людей, є те, що їй найважливіше почути на даному відтинку життя. Інша людина може служити для нас дзеркалом, допомагаючи відкрити те, чого ми не бачимо, не знаємо у собі. Якщо людина виправить у себе те, що її драгує в інших, долі не доведеться посылати їй таке дзеркало. Уникаючи всього того, що нам неприємно, уникаючи людей, які викликають у нас негативні почуття, ми позбавляємо себе можливості змінити своє життя, позбавляємо себе внутрішнього росту”.

...Мене він троху засмутив ще однією несподіваною фразою: “Людський дух ніколи не повертається вдруге на Землю...” Я бачила того дня дивовижні небеса на західному прузі. Такі, які можливо лише нафантазувати на полотні, і пручалася в думках: невже це даровано лише раз?

...Передбачаю, що суспільна цікавість, а за нею і визнання цього дару — незабаром, і мої колеги — журналісти й письменники напишуть так, щоб вразити читача неординарними епізодами з біографії кандидата медичних наук, провідного лікаря центру “Дар” у Стрию Львівської області, члена Національної спілки письменників та Міжнародної асоціації письменників Климентія Михайлюка.

Я ж писала про те, що вразило мене. Сирітське дитинство українського хлопчика, у якого були такі красиві шляхетні батьки, а він закінчив шкільну науку попередню всіх однокласників. Бо “перескакував” із класу в клас, обганяючи розумом і своїх педагогів. Як потім тибетських мудреців. Його відданість рідному народу, Україні межувала з крайнім ризиком, коли писав поезію як заклик до боротьби з “імперією зла”, коли був відвертим у своїх поглядах і потім у розмовах із новими президентами України.

Далека від того, щоб ідеалізувати мого героя, як і будь-яку земну людину, я навіть не схильна до сакраментального висновку: “Треба вивчити це явище”, бо не певна, що це можливо у нашому часі у нинішньому стані суспільства. Ми можемо це прийняти як дар і радіти, що є такий Українець. І найприкметніше, він залишається зі своїм народом.

*Мій карий болю, тільки не зникай,
Не витикай сльозою в сіру днину...
Несу я Слово, мов малу дитину —
Кохану, найдорожчу і єдину, —
У свій розквітлий смерековий край.*

Борис МАНЖЕЛА,
генерал-осавул українського козацтва, отаман Сумської паланки

І ОЖИВАЄ ДАВНЯ ЛЕГЕНДА

Як стверджують сучасні науковці, кожна місцевість наділена особливою енергетикою, яка формує національний характер і забезпечує моральне й фізичне здоров'я нації. Тому й кожна людина разом з іменем має власний генетичний код, переданий батьками.

Такий генетико-топонімичний код для нашого козацького міста Суми — прадавні назви річок Сума і Сумка, на берегах яких виникла колись фортеця Сумино городка. Красиві легенди та перекази пов'язують етимологію назви міста зі знайденими на берегах цих річок козацькими ранцями-сумами, тому й місто так назвали — Сумами.

Звичайно, ця легенда прижилася в народі, оспівана в піснях і думах, а нещодавно легендарній козацькій сумі — праматері назви міста — вдячні нащадки Сумського слобідського козацького полку, що об'єдналися в столиці в Сумське земляцтво, поставили в центрі міста поруч із козацьким храмом пам'ятний знак: із чистої джерельної криниці підняли чи то мисливську, чи то козацьку суму-ранець, яка й застигла навечно в бронзі. Автор — молодий місцевий скульптор Олексій Шевченко. Генератором і двигуном цієї ідеї виступив наш земляк, а нині киянин, засновник культурно-мистецького центру в Сумах, поет і журналіст Микола Гриценко. Спонсорувало спорудження Сумське земляцтво Києва в особі голови Печерської райдерж-

адміністрації Сергія Суценка. Тож слава й шана землякам, душі яких черпають натхнення з рідних криниць, про що говорив на відкритті цього знака ще один відомий земляк, народний артист України, співак Анатолій Мокренко.

Виступав колишній Сумський міський голова Олександр Андорнов, теперішній голова Геннадій Мінаєв, що робить упевнені кроки в опануванні державної мови, інші промовці, земляки й гості — всі говорили про ту нерозривну генетичну сув'язь поколінь сумських козацьких традицій, які проникливо й переконливо освятив у своєму слові владика Мефодій, єпископ Сумський і Охтирський: “во ім'я Отця, і Сина, і Духа Святого”.

Краєзнавці-історики, що стояли поруч, розпочали науковий спір про назву міста. Заполітизовані чиновники від культури, на жаль, не надали їм слова, а присутні

могли б дізнатися багато цікавого.

Найімовірніша версія назви міста походить від готсько-хохловських (вишніх-горних) назв: Суми (лат. *summa* — вершина, оглав), бо перше дослов'янське поселення було саме на найвищому місці неподалік теперішньої околиці Луки, що над музеєм Чехова біля Тополянської вулиці. Інші дослідники стверджують, що гідронім “су” тюркського походження й означає водопій, водойму, місце, багате на воду. Монгольська етимологія (від нанайської), наприклад, *сула* — залишати, зберегти, дарувати. У норвезькій мові *soula* — твань, болото. У литовській *sula* — сік дерева, дьоготь тощо. До слова, наші предки гнали з дерев дьоготь і торгували ним. Але найвірогідніша версія та, що назву дали варяги-мандрівники, які, добираючись із Дніпра до верхів'я Псла, назвали нашу місцевість *suomi* — тобто низинно-бо-

лотиста, розташована біля гирл Суми й Сумки, які впадають у Псел. Місцеві жителі, не знаючи мови заморських торгових людей, які й свою батьківщину Фінляндію називали країною тисячі озер *Suomi*, прив'язали те дивне слово до звичайної козацької суми. Тож корінь “су” — вода — дав назву річкам і місту. Отже, за фонетичним збігом *summa* і *suomi* (за значенням вони протилежні) стали основоположними в назві місцевості. Так трактують назви річок та міста, де оселилися перші мисливці й бджоларі в дубовому пралісі на березі чарівного тихоплинного Псла. Тому, мабуть, настав час повернути цим двом річкам їхні первісні назви: Сума й Сумка (нині Сумка та Стрілка), оскільки вони визначальні щодо назви міста.

Сумські митці розповідають про символіку пам'ятника: небесна сфера над криницею означає єд-

ність по обидва боки кафедральних соборів Сум, єдину Помісну Українську Православну Церкву. Криниця — невичерпне й чисте джерело народного патріотизму, з якого прийдешні покоління братимуть силу й насагу на добрі справи. А яка криниця без калини — символу України, яку привіз зі свого обійстя і власноруч посадив славний земляк Анатолій Мокренко разом із сумською молоддю. Наступного дня він відкрив у своїх рідних Тернах фестиваль шкільних хороших колективів.

І, нарешті, славна козацька сума, наповнена золотими червнцями та дукатами, яку підняли з криниці історії гідні нащадки сумських козаків, символізує добробут і достаток народу, а не суму смутку й розчарувань. І все це на мапі Сумщини з назвами всіх районних центрів області.

Спорудження пам'ятного знака сумській сумі — один із низки заходів на відзначення 350-річчя Сумського слобідського козацького полку, яке досі вперто ігнорувала вже колишня місцева влада. Відтепер козацька сума навечно повернулася до рідного міста.

ТУТ ЗДОБУВАЛИ І СЛАВУ, І ВОЛЮ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.
Фото автора

БРАТСЬКА МОГИЛА — НА СОТНІ БОГУНІВЦІВ

Як відомо, гетьман Богдан Хмельницький на битву під Берестечком покладав великі надії, адже у разі перемоги Польща повністю втратила б контроль над Волиню, і споконвічні українські землі перейшли б до рук українців. Утім, внаслідок зради союзників задум не здійснився, хоч, як напише через віки поетеса Ліна Костенко, “ця поразка варта стонадцять перемог”. Тут, під Берестечком, відбулося перше серйозне випробування бойового і патріотичного духу козацького війська. Особливий героїзм виявили кілька сотень вояків, які створили захисний редут між селами Пłosка і Семидуби.

Скільки вояків налічувалося у цьому загоні, невідомо. Одні дослідники історії стверджують, що дві сотні. Інші називають утричі більше. Дехто навіть вважає, що кількість захисників редуту — тисяча осіб.

Із документальних джерел точно відома лише дата: бій відбувся 10 липня 1651 року, тобто в останній день Берестецької битви. Отже, це був завершальний акорд баталії, який перервав наміри шляхти добити знекровлене українське військо, що за десять днів втратило десять тисяч вояків.

Досі в народі живуть перекази. Саме вони — головне джерело свідчень про героїчний поєдинок козаків із багатотисячною польською армією. Тож, за переказами, козацький загін залишився для прикриття основних військ. Козаки

Після знаменитої Берестецької битви 1651 року Волинська земля рясно вкрилася курганами — братськими могилами полеглих козаків. За три з половиною сторіччя майже всі вони зрівнялися із землею і загубилися у часі та просторі — залишився лише один. Він височить на місці останнього козацького редуту між селами Пłosка та Семидуби Дубенського району. Тут 10 липня 1651 року, як стверджують літописці, трагічно та велично завершилася Берестецька баталія. Трагічно, бо загинуло кілька сотень козаків Івана Богуна, прикриваючи відхід основної групи війська. Велично, бо жоден козак не випустив із рук зброї, стояв на редуті непохитно, до останнього подиху.

Така роздвоєність стосується і віковичного пошанування полеглих героїв, бо протягом сторіч редут зазнавав і забуття, і наруги, і возвеличення. На щастя, нинішньому часові прикраманню лише останнє. На Козацькому редуті традиційно першої неділі липня відбуваються урочистості.

у ряд розташували вози. Такий вал був не вельми надійним, але дав змогу витримати першу ворожу навалу. Кілька годин перегруповувалися поляки, відтягували поранених та вбитих.

Хтозна, можливо, і друга навала не відрізнялася б результатом від першої, якби козаки мали більший запас набоїв. Їм довелося замінити рушницю шаблями і вступити у нерівну сутичку — одному проти трьох, чотирьох, а то й десяти ворогів. Зважаючи на те, що жоден із оборонців не здався в полон, не рятувався втечею, можна лише уявити, якою кривою була ця битва. Але вона стала визначальною

для подальшої долі України — втративши у часі й силі, польське військо не змогло здійснити своїх планів — знищити богунівців, які згодом стали кістяком нової армії Богдана Хмельницького.

МОЛИТВА СТИХЛА — ЗАГОВОРИЛА ГАРМАТА

Після баталії загиблих богунівців місцеве населення поховало з почестями. Сотні людей вважали за честь власними руками досипати землі на курган над могилою козаків.

Із часом курган, обрамлений камінними хрестами, втратив первісну форму — осів на кілька мет-

рів. Мало того, тут за часів радянської влади, а перед тим і за панської Польщі заборонили проводити пошанувальні заходи. Одні — з національних мотивів, інші — з атеїстичних. Зрештою, так було до 1985 року, коли кілька хлопців-патріотів із Пłosки та Семидубів вирішили розчистити терни. А далі — на зламі дев'яностих років — козацький редут став центром уваги дубенської “Просвіти”. Письменник і художник Микола Тимчак спроектував пам'ятник у формі дзвіниці, а згодом створив проєкт каплиці. Гуртом з головами колгоспів Богданом Музикою й Володимиром Войтовичем зробили хорошу справу.

Нині поле між Пłosкою та Семидубами стало святом. Цього року на місце останнього бою богунівців з'їхалися люди з різних кутків України, щоб у молитві (службу Богу відправив митрополит Рівненський та Острозький Євсей) віддати шану славним предкам.

На мітингу звучало пристрасне слово політиків, науковців, письменників. Естафету перейняли митці, що в піснях оспівували славу предків, долучилися і спортсмен-аматори. Були й салюти з гармати, подібної до тих, які використовували у битві під Берестечком.

Цього дня, на редуті вирувало справжнє козацьке свято. Віриться, що така прихильність до історії, до України з роками не зміліє у людських серцях, а ще більше глибокшати.

МУЗИЧНІ АКВАРЕЛІ ВОЛОДИМИРА БЕРНАЦЬКОГО

Найкращий полтавський аквареліст відсвяткував 70-річчя. Він ніколи не був соцреалістом, а завжди залишався художником — не заслуженим і не народним, а справжнім майстром.

Наталія ЖОВНІР,
м. Полтава
Фото Олега ЖУРАВЛЮВА

У салоні Національної спілки художників у Полтаві відкрилася ювілейна виставка картин відомого українського дизайнера, плакатиста, графіка й аквареліста Володимира Бернацького. Давно помічено, що творчі люди, зокрема художники, довго залишаються молодими — певно, завдяки тому, що дивляться на світ, як діти, із щирим захопленням, і тонко вловлюють благодатну енергетику краси.

Володимир Бернацький закінчив Львівський поліграфічний інститут імені Івана Федорова за спеціальністю художник-графік. Створюючи товарні знаки, логотипи, шрифтові розробки, член Національної спілки художників України Володимир Бернацький залишається вірним акварельному живопису, який посідає у його житті особливе місце. На запитання, чому обрав саме акварель, Володимир Ніфонтюк відповідає: “Акварель — це графічний матеріал, і як графік його люблю”.

Доктор мистецтвознавства Оксфорду, професійний художник, літератор, кінорежисер Олег Мінгалов, який 17 років прожив у Європі (зокрема у Великобританії), читав лекції в Міланському університеті й у Школі слов'янських культур у Лондоні, повернувшись до Полтави, підтримує зв'язки з провідними галереями Лондона. Він каже: “Акварель — це дуже складна техніка. Хоч усі з дитинства знайомі з цими фарбами, та навіть не всі професіонали здатні працювати в техніці акварелі. В Англії існують клуби художників-акварелістів”.

Володимир Бернацький — один із чудових майстрів у техніці акварелі, він уміє створити настрій у живописі. Може створити настрій і в музиці. Володимир любить романси, тому на урочистому відкритті ювілейного вернісажу троє його друзів співали їх.

Музичність акварелей Бернацького очевидна. Він дуже делікатно ставиться до поверхні паперу, образ виникає спочатку в його уяві, а потім він його чітко відтворює. Стихія води, повітря у Бернацького неповторні.

Полтавські художники працюють зазвичай у техніці олійного живопису, яка здатна приховати багато огріхів. В акварелі не можна робити зайвих рухів, бо всі помилки буде помітно. Тому художники часто уникають цієї техніки. На Заході акварель користується популярністю. Дехто там колекціонує лише акварельний живопис. Мабуть, загальне падіння рівня художньої культури населення не дає змоги звернути увагу на цю виставку як на подію.

Художник не просто змальовує пейзажі або предмети побуту в натюрморті — він відтворює природу в образах, ніби творить її нову... Змалювати пейзаж з природи йому нецікаво. Він спостерігає, переосмислює, а потім створює образ, який вражає. А це високе мистецтво, хоча зовні акварелі мають

скромний вигляд. У них нема яскравих кольорів, які просять: “купи мене”. Бернацький далекий від того, щоб продавати свої акварелі, він не ганяється за грошми. Його мистецтво шляхетне, піднесене...

Цікавий автопортрет художника. Як рисувальника-графіка його можна поставити на один рівень з видатними митцями.

На жаль, Бернацький небагато працює. Можливо, причина — млявий процес художнього життя в Полтаві. Поки що дуже мало галерей і колекціонерів на таке велике місто. Художнє життя — це контакти художників із мистецтвознавцями, колекціонерами, а також із митцями з інших міст і країн. Чому ще немає центру сучасного мистецтва, де творчі люди і їхні прихильники могли б зустрічатися, обговорювати якісь проекти? Чи можна говорити про духовність сучасної Полтави?

Причину вбачаємо у пострадянській свідомості. Як і колись, культивують звання. Виявляється, художник може бути заслуженим і не заслуженим, народним і... не народним? Але ж це абсурд! У світі митців не називають заслуженими і народними. Можеш або бути художником або не бути ним. Саме звання художника дуже почесне. Тож, може, істина в тому, що деякі народні й заслужені зовсім не художники? Те саме стосується музикантів. Паваротті не був народним чи заслуженим — він був знаменитим і популярним. Як і улюблений шанувальниками мистецтва полтавський художник Володимир Бернацький.

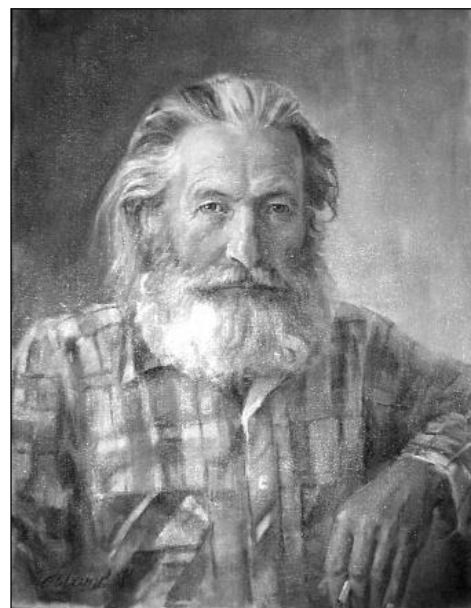
Тайна БРАТЧЕНКО,
м. Біла Церква,
Київська обл.

У Білоцерківському краєзнавчому музеї відкрилася виставка робіт талановитого художника, нашого земляка Олега Безвербного. Її організував його старший син Ігор, вшановуючи пам'ять батька.

Здається, що пейзажі оживають знайомою мальовничою природою нашої рідної землі. А на них тихо шелестить зелень вікових дерев на Великій галявині парку “Олександрія” і манять загадкові “Руїни”, де під містком струменить вода, а широка освітлена стежка губиться в далечині, за темними деревами... Усю цю співучу красу нашого краю щедро дарує автор картин — Олег Безвербний, про якого так боляче говорити в минулому часі. Він учасник багатьох обласних, всеукраїнських і міжнародних виставок, член Спілки художників України, лауреат міської літературно-мистецької премії ім. І. Нечуя-Левицького. Нині ж його портрет, який написала Тетяна Матвієнко, висить у центрі зали, над тремтливим вогником поминальної свічки...

Вдивляючись в його риси і дивуєшся, які ясні, блакитні й по-дитячому чисті очі у цього сивобородого чоловіка, його обличчя покреслене зморшками і позначене су-

ЖИТТЯ, ОСЯЯНЕ ЛЮБОВ'Ю

ворими роками. Мабуть, цю душу не затьмарили ні жорстокі випробування долі, ні тяжка праця, ні рання втрата коханої дружини. Можна, не розповідаючи багато про його вкрадене дитинство, назвати лише дату народження: 22 червня 1941 року. Але

попри всі труднощі й перешкоди, він жив, працював із самовіддачею і реалізував свій талант.

Усі професії Олега Безвербного пов'язані з землею: він був лісником, столярем, теслею, різьбярем і, нарешті, став художником-пейзажистом. Олег Безвербний не закінчував жодних вищих професійних закладів. Він спочатку навчався у художника Кацімона, а все життя був натхненний чистими джерелами рідної природи.

На вечір, приурочений пам'яті художника, прийшли його колеги й шанувальники. Своїми спогадами поділилися ті, кому пощастило знати цього незвичайного пейзажиста. Близький друг, член Національної спілки художників України Анатолій Кирилюк розповів, що Олег Безвербний був майстром на всі руки: вмів лагодити і майструвати різні речі, робив дерев'яні ложки, кухлі, рамки, підсвічники і канделябри. Був дуже щедрою людиною, всім знайомим дарував дерев'яні вироби і свої чудові картини.

Попри будь-які труднощі й негаразди він залишався оптимістом. Поет і пісняр Анатолій Кульчицький підкреслив у своїй розповіді надзвичайну скромність цього чоловіка. Він ніколи не любив, щоб у його присутності хвалили картини і ніколи не критикував творів колег. Той, хто вперше бачив Олега

Кіндратовича, дуже здивувався б, що цей невисокий, худорлявий сивобородий чоловік — автор картин, які виставляли на міжнародних виставках у Польщі, Болгарії, Канаді. Персональна виставка відбулася в Національному фонді культури.

Взірцем скромності може бути і його ставлення до лауреатства. Неодноразово йому пропонували подати заявку до участі у конкурсі на міську літературно-мистецьку премію імені І. Нечуя-Левицького. Коли, нарешті мовила і підготувала рекомендацію від колективу, він пообіцяв, що напише заяву і занесе її до відділу культури. За день до закінчення прийому заяв зателефонувала Олександрівні Безвербній. Виявляється, він про це забув, бо займався ремонтом, а нині закінчує картину, а якщо писатиме заяву, то згає багато часу. Його заяву віднесла інша людина. Звичайно, Олег Кіндратович став лауреатом премії ім. І. Нечуя-Левицького. А як було б нам усім соромно, якби ця людина, гідна ще й вищої нагороди, не отримала жодної через свою скромність.

Нині ж його учень і послідовник — старший син Ігор Безвербний. Ще за життя батька я бачила в його майстерні чудові своєрідні пейзажі. У них відчувається батьківська школа, але вони індивідуальні, яскраві й самобутні. Ігор також займається різьбярством, навчає його учні Білоцерківського ліцею, де викладає. Його молодший брат Роман також захоплюється різьбярством. Отже, в Олега Безвербного гідні спадкоємці.

Петро ЛАНТУХ

Сьогодні нікого не здивує фольклорним фестивалем, вони відбуваються в кожній області. Проте є один унікальний — традиційний конкурс народної пісні, що вже удвадцять зібрав у Вінницькій області автентичні колективи, старших і молодших виконавців. Характерна ознака свята: у конкурсній програмі кожного колективу неодмінно має бути пісня з репертуару видатної народної співачки Явдохи Зуїхи. Саме від неї у селі Зятківцях Гайсинського району на Вінниччині збирач фольклору Гнат Танцюра записав тисячу вісім пісень. Великий збірник “Пісні Явдохи Зуїхи” було опубліковано за сприяння Максима Рильського 1965 року у видавництві “Наукова думка”.

Конкурсом народної пісні опікуються обласний центр народної творчості (директор — заслужений працівник культури України Тетяна Цвігун), відділ культури райдержадміністрації (керівник — заслужений працівник культури України Микола Ричков), а також уродженець Зятківців, відомий письменник, доктор філологічних наук, завідувач відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства,

ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНОЇ ПІСНІ

фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної академії наук України, головний редактор часопису “Народознав-

ство” Микола Дмитренко. Саме з ініціативи земляка й започатковано цей фольклорний фестиваль.

У конкурсі, що відбувся в Зятківцях, взяли участь чотири десятки фольклорних гуртів, кілька дуетів, солістів. Учасники дійства покладали квіти до пам'ятника “Народній пісні жити”, відвідали могилу Явдохи Зуїхи.

Після традиційної ходи представників районів області, учасників фестивалю, гостей привітали керівники й організатори свята. Зранку до вечора лунали пісні, виконували обрядові дії весняно-літнього календарного циклу, а також фрагменти весілля, родин, хрестин, похрестин тощо.

Зворушливими були виступи берегинь української народної пісні Зої Зосимівни Чорної (фольклорно-етнографічний ансамбль “Русави” із с. Стіна Томашпільського району), Гани Філімонівни Коваль (народний аматорський колектив “Брикса” Бохонського

СБК Вінницького району). Втішно, що у фестивалі взяла участь дитячий колектив з Вінниці (“Вишиваночка”, “Дударик”), Гайсина (“Зозулята”). Високий рівень виконання підтвердив вокальний дует учениць Гайсинської дитячої музичної школи Галини Синьоок і Дарії Захарової (пісні “Під дубиною”, “Як посіяв Семен гречку”, керівник Людмила Зозуля).

Порадували й самі зятківчани — жіночий колектив виконав пісні “Ой у лузі калина стояла”, “Ой у гаю, у гаю”. Крім того, місцевий композитор Микола Малицький написав на слова Миколи Дмитренка мелодію, а Володимир Ткачук виконав “Пісню про Зятківці”:

Зятківці — рідне село,
Тепла родинна оселя,
Ніжних пісень джерело,
Я тут хмелю без хмелю.

Організатори відзначили найкolorитніші виступи. Головну нагороду — перехідний приз — отримав народний аматорський фольклорно-етнографічний гурт “Калинове гроно” Рожичнянського СБК Оратівського району (керівник Марія Гейчик).

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Історія Української Православної Церкви нерозривно пов'язана з історією української державності, початком якої стало хрещення Русі-України. Уся українська культура XI—XVIII століть була зосереджена в монастирях.

Матеріал Людмили Іваннікової про відзначення 900-річчя Михайлівського Золотоверхого монастиря читайте в наступному числі.

Борис САМБОР,
секретар Свято-Благовіщенського братства при Покровській церкві, м. Київ

13 ЛИПНЯ — ПРОСЛАВЛЕННЯ СВЯТИТЕЛЯ СОФРОНІЯ, ЄПІСКОПА ІРКУТСЬКОГО

Іркутську єпархію засновано 1797 року на основі першої й найбільшої в Сибіру Тобольської. Першим єпископом Іркутським був Інокентій (Кульчицький), виходець із волинської шляхетської родини. Другий, з 1732 до 1747 року, — також українець Інокентій (Нерунович). Коли ж не знайшлося гідних українців, то іркутська кафедра не просто стала вакантною, її ліквідували. І зробив це митрополит Тобольський і всього Сибіру українець Антоній (Стаховський). Обґрунтував просто: “дабы там по недостатку ученых людей не разволись худые попы”.

Лише через шість років єпархію відновили. Її очолив настоятель Олександр-Невського монастиря архімандрит Софроній (Кристалевський). Таке було рішення Святійшого Синоду в лютому 1753 року згідно з указом цариці Єлизавети, яка симпатизувала українцям. Талановитого і трудолюбивого архімандрита Софронія Єлизавета шанувала: “лицо, не только достойное епископского сана, но и вполне могущее оправдать желание и надежды государыни и Синода — подъять бремя епископского служения на далекой окраине и удовлетворить нужды паствы в суровой стране, среди дикой природы и произвола людского”.

Хіротонія його на єпископа Іркутського і Нерчинського відбулася 18 квітня 1753 року. Всі ієрархи, які її здійснювали, були українці: архієпископ Московський і Севський Платон (Малиновський), єпископ Коломенський Гавриїл (Кременецький), єпископ Тверський Веніамін (Пуцек-Григорович), єпископ Вятський Антоній (Ілляшевич) та єпископ Костромський Геннадій (Андріївський).

Святитель Софроній, в миру Степан Назарович Кристалевський, який мав ще й прізвище Лазаревський, народився 25 грудня 1703, за іншими даними 1704 року в сотенному містечку Березані Переяславського повіту Полтавської

ЄПІСКОП ІРКУТСЬКИЙ — УКРАЇНЕЦЬ

губернії. У святому хрещенні назвали Степаном на честь першомученика архієпископа Стефана.

Батько Назарій Федорович був чоловік служивий, але селянського походження. Незадовго до народження сина він звільнився з військової служби.

Першу освіту Степан отримав удома. Потім навчався у Переяславській духовній семінарії, у Київській духовній академії. Разом із ним вчилися два майбутні святителі Православної Церкви Іоасаф (Горленко), єпископ Білгородський, та Павло (Конюшкович), митрополит Тобольський. Закінчивши академію, 1727 року Степан вступив до Красногорського Покровського монастиря неподалік від Золотоноші (тепер Черкаська область) послушником. Настоятелем монастиря був його старший брат, ім'я якого невідоме.

Послух тривав три роки. 1730-го Степан прийняв чернечий постриг із іменем Софроній. Згодом його рукоположили на ієродиякона, а потім — на ієромонаха. Відбулося це у Софійському соборі Києва.

Протягом 13 років ієромонах Софроній виконував обов'язки скарбника, архієрейського економа і навіть ігумена-настоятеля Красногорського монастиря.

Софроній часто виконував доручення в імперській столиці, тому на нього звернув увагу Святійший Синод. У січні 1742 року Софронія переводять до Санкт-Петербурга в Олександр-Невський монастир, де невдовзі він стає настоятелем. Ігумен Софроній запровадив і підтримував у монастирі суворе чернече життя за статутом Києво-Печерської лаври.

За час, коли Софроній був ігуменом, побудували філію монастиря —

Троїце-Сергієву пустинь, спорудили двоповерхову церкву. Для будівництва він викликав із України ієромонаха Сінесія, з яким не розлучався до кінця земного життя.

У Москві архієпископ Платон (Малиновський) дав Софронієві настанови на життя сибірське. Він мав досвід восьмирічного царського заслання на Камчатку, та ще й із позбавленням сану.

У Тобольську в митрополита Сильвестра (Гловацького), уродженця Правобережної України, Софроній провів п'ять днів і до Іркутська прибув 20 березня 1754 року. Без архіпастиря Іркутська єпархія перебувала у занепаді, тож допомога земляків була дуже доречною.

Архімандрит Сінесій став настоятелем Вознесенського монастиря і разом з ієромонахом Ілією (Вепритицьким) стали членами Іркутської духовної консисторії. Ієромонах Гервасій (Леонтович), викладач Харківського колегіуму, став ігуменом Преображенського Посольського монастиря, ієромонах Веніамін (Юзефович) — ігуменом Каренського монастиря, а киянин Іоїль — керівником Забайкальської місії.

Владика Софроній знав, що українське духовенство високоосвічене, тому передусім почав сприяти підняттю освітнього й морального рівня місцевого духовенства. Програму пастирської школи розширив до рівня духовної семінарії й переніс її в архієрейський будинок, щоб мати змогу наглядати за її роботою. Із книжок, які привезли з Київської й Московської духовних академій та Харківського колегіуму, при школі створили бібліотеку.

Клопотання владика у Петербурзі про звільнення духовенства від селянських повинностей і тілесних кар задовольнили: повинності скасували, а покарання замінили архієрейськими епітиміями.

Владика Софроній часто їздив сибірськими селами. Його приклад мав величезне значення для пастви і духовенства. Він умів наставляти, співчувати, карати, промовляти до серця людського. Головною його вимогою до священнослужителів була церковна від-

Святитель Софроній

права згідно зі Статутом. Багато уваги приділяв будівництву нових храмів. Досі в Іркутську діють Знаменський та Хрестовоздвиженський собори, які він освячував.

Владика жив скромно, сплав на підлозі, власні кошти збирав на будівництво головного собору Красногорського монастиря і передав туди 3 200 рублів. Тужив за батьківщиною, за рідною Україною. Щиро радів повідомленню про завершення будівництва собору.

Сімнадцятирічне перебування у Сибіру підірвало здоров'я, тому Софроній написав прохання в Синод про виведення за штат і дозвіл прожити останні роки земного життя у Красногорській обителі. Проте відповіді не було, бо гідної заміни не знайшли.

Другого дня Великодня, 30 березня 1771 року, святитель Софроній упокоївся в Бозі. Дозвіл Синоду на захоронення надійшов через півроку. Весь цей час нетлінне тіло перебувало у Казанському пріділі Богоявленського кафедрального собору. 8 жовтня владика поховали. Біля святих мощів зцілювалися віряни.

18 квітня 1917 року в соборі сталася велика пожежа, і гробниця з мощами майже згоріла.

Канонізували Софронія 1918 року. Його пам'ять вшановують 12 квітня та у складі Собору Сибірських святих 23 червня.

Покровський Красногорський Золотоніський жіночий монастир

Засновник:
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор

Ніна ГНАТЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301229
Наклад — 26500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

